

Rapportage

**“een inventarisatie van voorzieningen
die deel uitmaken van de sociale
infrastructuur”**

Opzet Rapport “een inventarisatie van voorzieningen die deel uitmaken van de sociale infrastructuur”

Inleiding

Het ontwikkelen van een lokaal sociaal beleid is tegenwoordig een ‘hot item’ binnen gemeentes in het algemeen en de gemeenteraden in het bijzonder. Specifiek de gemeenteraden dienen zich in het duale stelsel een sturende rol eigen te maken. Lokaal sociaal beleid richt zich op de sociale infrastructuur van de stad. De sociale infrastructuur heeft betrekking op voorzieningen die minimaal aanwezig moeten zijn wil het functioneren van de samenleving niet in het ongerede geraken (Gilsing e.a., 1999). Het is een geheel aan organisaties, diensten, voorzieningen en betrekkingen, die het mogelijk maken, dat mensen in redelijkheid in sociale verbanden (buurten, groepen, netwerken en gezinnen) samen kunnen leven en kunnen participeren in de samenleving.

Welzijnsbeleid is een belangrijk onderdeel van het lokaal sociaal beleid. Van de gemeenten wordt verwacht dat zij een beleid voeren met als doel:

- bevorderen zelfredzaamheid en ontplooiingsmogelijkheden van mensen en hun deelname aan de samenleving te stimuleren om te voorkomen dat ze in een achterstandspositie raken;
- mogelijkheden bieden aan personen die in een achterstandspositie zijn gekomen om hun positie te verbeteren (Min. VWS e.a., 1998).

De rol van de overheid rondom de sociale infrastructuur is veelzijdig. Aan de ene kant dient zij het organiserend vermogen in de samenleving te stimuleren en activeren. Aan de andere kant behoudt zij haar verantwoordelijkheid voor het treffen van voorzieningen die hun waarde reeds bewezen hebben. Het maximaal bevorderen van de sociale integratie, de zelfredzaamheid en zelfontplooiing van burgers staat centraal in het lokaal sociaal beleid. Bij het opstellen van een lokaal sociaal beleid voor de stad Nijmegen is het van belang om een inventarisatie te maken op het gebied van de aanwezige maatschappelijke voorzieningen. In deze notitie wordt hiervan een overzicht gegeven. Het gaat daarbij niet om een totaaloverzicht maar om twee programma's.

Probleemstelling

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de probleemstelling voor het onderzoek. Allereerst wordt een korte situatieschets beschreven. Vervolgens komen doel- en vraagstelling aan de orde, waarop in dit onderzoek naar antwoord wordt gezocht en de gegevens die nodig zijn om te verzamelen. Het hoofdstuk sluit af met een onderzoeksopzet, waarin de lijn van het onderzoek en de verslaglegging ervan zullen worden toegelicht.

Aanleiding

Als gevolg van een rapport uit 2003 over de welzijnsorganisatie Tandem, waarin werd vastgesteld dat het Nijmegen ontbreekt aan een lokaal sociaal beleid, werd eind 2003 besloten dat er een start zou moeten worden gemaakt met het ontwikkelen van een visie op gemeentelijk lokaal sociaal beleid en de sturingselementen voor dit beleid. Lokaal sociaal beleid kan worden omschreven als *“een geconcentreerde beleidsinspanning van de lokale overheid die zich richt op de beschikbaarheid en toegankelijkheid van maatschappelijke hulpbronnen voor kwetsbare groepen in de samenleving die anders voor deze groepen moeilijk bereikbaar en/of toegankelijk zouden zijn en die voor het realiseren van hun levenskansen van vitaal belang zijn”* (Gilsing e.a., 1999). Op 10 november 2004 werd in de raadsvergadering vastgesteld dat er een lokaal sociaal beleid dient te komen. Een inventarisatie van de sociale voorzieningen in Nijmegen is daar een belangrijk onderdeel van. Sociale (of maatschappelijke) voorzieningen kunnen accommodaties, organisaties, activiteiten en geld zijn met een doel en doelgroep binnen de programma's van de sociale infrastructuur. Bij die programma's gaat het om doelstellingen, die in de Nijmeegse begroting (DIBB) genoemd zijn.

Dit onderzoek is een beschrijvend onderzoek naar voorzieningen in de stad op sociaal gebied. De doelstelling achter het onderzoek is kennis op te doen over het aantal bestaande voorzieningen op lokaal sociaal niveau en de ontwikkeling hiervan. De gemeente Nijmegen heeft een kennistekort wat betreft de bestaande sociale voorzieningen in de stad. Een inventarisatie is nodig voor de ontwikkeling van een visie voor het lokaal sociaal beleid en de sturingsmiddelen.

Doel- en vraagstelling onderzoek

Dit onderzoek heeft als doel de bestaande sociale voorzieningen in kaart te brengen. Een volledig en goed afgestemde voorzieningenkaart vormt immers de basis voor het welzijn van de bevolking. De gemeente heeft daarom een *viertal uitgangspunten* opgesteld voor dit onderzoek:

1. een inzichtelijk overzicht van de huidige voorzieningenkaart met betrekking tot sociale infrastructuur.

2. een beknopte schets van ontwikkelingen, die van invloed kunnen zijn op de toekomstige voorzieningenkaart.
3. een normering voor het maken van een gewenste spreiding van voorzieningen in Nijmegen
4. conclusies over bijvoorbeeld opvallende zaken en gewenste vervolgaanpak.

De doelstelling die hier uit volgt is de volgende:

Inzicht verkrijgen in de huidige sociale infrastructuur van Nijmegen en de ontwikkeling ervan in de komende vijf jaar, ten einde aan te kunnen geven hoe de maatschappelijke voorzieningenkaart van Nijmegen eruit ziet en waar aanpak gewenst is in het kader van het te ontwikkelen sociaal lokaal beleid.

In feite valt de doelstelling uiteen in twee delen, namelijk enerzijds het beschrijven van de huidige voorzieningenkaart en anderzijds het beschrijven van trends.

De verschillende geformuleerde doelstellingen zullen moeten worden vertaald in een aantal (deel)vragen.

De *hoofdvragen* die hier uit volgen luiden:

Welke maatschappelijke voorzieningen zijn thans aanwezig in de stad Nijmegen?

Aan de hand van deze vraag is het de bedoeling om een inventarisering te maken van de bestaande sociale infrastructuur van de stad Nijmegen. Dit onderdeel zal het belangrijkste zijn in dit rapport. De volgende subvragen zijn van belang.

Hoe ziet de spreiding van maatschappelijke voorzieningen in Nijmegen eruit?

Als alle sociale voorzieningen op een kluitje zitten is dit natuurlijk niet goed voor de gehele stad. Het is daarom zinnig om na te gaan waar de voorzieningen zich binnen de stad bevinden. Indien namelijk blijkt dat in bepaalde delen van de stad een onevenredig deel van de voorzieningen aan- of afwezig is zal het te ontwikkelen lokaal sociaal beleid zich op die plekken moeten richten.

In welke mate voldoet de sociale infrastructuur aan de normen?

Het is van belang om te weten of de bestaande sociale infrastructuur binnen Nijmegen aan de normen voldoet. Dit is een maatstaf voor de kwaliteit van de voorziening en impliciet ook voor de stad in het algemeen. Aan de hand hiervan wordt een beeld gevormd van de gewenste spreiding van voorzieningen in Nijmegen.

Welke maatschappelijke ontwikkelingen kunnen van invloed zijn op de toekomstige voorzieningenkaart van Nijmegen in de komende 5 jaar?

Het gaat bij deze vraag om een beeld te krijgen van trends van de maatschappelijke ontwikkelingen die relevant zijn voor de stad Nijmegen.

Op welke manier kan de gemeente Nijmegen inspelen op komende ontwikkelingen om de sociale infrastructuur van de stad te verbeteren?

Om in de toekomst problemen te voorkomen is het verstandig deze vraag te stellen. Om een goede sociale infrastructuur te hebben en te houden, zal Nijmegen op de hoogte moeten blijven van ontwikkelingen, om zodoende accentverschuivingen in

bijvoorbeeld de bevolkingsopbouw te zien. Indien dit het geval is moet het beleid worden aangepast.

Te verzamelen data

Er dient in ogenschouw te worden genomen dat er een bepaalde mate van samenhang bestaat tussen het lokaal sociaal beleidskader enerzijds en de implementatie Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) anderzijds. In de WMO, een nieuwe wet, worden de Welzijnswet, de Wet Voorzieningen Gehandicapten (WVG) en onderdelen van de ABWZ (Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten) in een samenhangend geheel ondergebracht. Wanneer als gevolg van de invoering van WMO belangrijke taken (en budgetten) vanuit de ABWZ worden overgeheveld naar de gemeenten, dient de lokale overheid haar voorzieningenniveau hierop af te stemmen. Dit kan leiden tot gewijzigde afwegingen binnen de thans sterk onder druk staande gemeentelijke financiën. De gemeenten krijgen dus een grote rol in de omgang met de gevolgen van de vermaatschappelijking van de zorg, de extramuralisering¹.

De gevolgen van de WMO zijn voor de gemeenten enorm. De eigen financiële verantwoordelijkheid van de gemeenten wordt groot; geschat wordt dat 40 procent van het gemeentefonds WMO-gerelateerd is, als alle op ondersteuning gerichte functies uit de ABWZ worden overgeheveld naar de WMO. Naast de huishoudelijke verzorging zal op termijn de WMO 'aangebouwd' worden met de ondersteunende en activerende begeleiding van zorgbehoevende ouderen en chronisch psychiatrische patiënten (Gem. Nijmegen, maart 2005).

Het grootste gebrek aan de WMO is dat hierin waarschijnlijk weinig te vinden zal zijn over normen. Er wordt een aantal beleidsvelden genoemd waar gemeentes aandacht aan moeten besteden, maar in de praktijk zou dat ertoe kunnen leiden dat binnen de sociale voorzieningen een verschuiving plaats vindt. Welzijn wordt vaak onderschat en de kans bestaat dat daardoor minder geld zal vloeien naar dit deel, omdat vaak meer waarde wordt gehecht aan bijvoorbeeld scholing. En binnen de nieuwe WMO zijn dit in feite concurrerende velden.

De WMO en het lokaal sociaal beleidskader moeten worden gezien als aanverwante trajecten en ze vullen elkaar aan. Een slechte afstemming zou kunnen leiden tot een onoverzichtelijk beleid. Het is daarom zinnig om bij de inventarisatie van voorzieningen naar een aanzienlijke hoeveelheid gegevens te kijken. Behalve een analyse van de huidige situatie met betrekking tot de sociale infrastructuur zijn de volgende data gewenst:

- *functies, taken en activiteiten*; het gaat hier om de taken en activiteiten van de voorziening. De taken en de activiteiten moeten een operationalisering van de doelstelling zijn. Hiermee moet worden duidelijk gemaakt wat de voorziening bijdraagt aan het programma.
- *wettelijke regelingen*; de WMO wordt in 2006 ingevoerd. Ten behoeve van deze actie wordt een inzicht in de huidige wetten en regelingen verwacht, die van toepassing zijn op de voorziening.

---

¹ het streven dat zorgbehoevende mensen zo lang mogelijk (weer) zelfstandig wonen en leven.

- *organisatie*; het gaat om drie aspecten van de organisatie namelijk (1) of het om een overheidsinstelling gaat of om een gesubsidieerde instelling (het is niet van belang of er een rijksbijdrage wordt gegeven), of (2) het een professionele- of een vrijwilligersorganisatie is, of (3) het gaat om een centrale of een decentrale organisatie.
- *gemeentelijke bijdrage*; hierbij gaat het om de gemeentelijke bijdrage aan de voorziening. Aangegeven zou kunnen worden welk deel de gemeente bijdraagt aan het totaal aan inkomsten aan de voorziening. Dit aandeel zou in procenten kunnen worden uitgedrukt.
- *normen, spreiding*; nagegaan moet worden of er normen zijn en wat de status van die normen is. Toepassing van de norm geeft inzicht in de spreiding van de voorziening. De resultaten van deze toepassing zullen hiertoe behoren.
- *omvang doelgroep*; het gaat hierbij om de groep bewoners van Nijmegen voor wie de voorziening bedoeld is.
- *aantal gebruikers*; met dit gegeven wordt het aantal verschillende gebruikers van de voorziening bedoeld. In principe gaat het niet om het aantal contacten of bezoeken.

Onderzoeksopzet

Dit onderzoek is beschrijvend van aard. Een *beschrijvend onderzoek* is een onderzoek dat als bedoeling heeft de stand van zaken met betrekking tot een bepaald onderwerp in een bepaald, afgebakend gebied te beschrijven. Het onderzoek beperkt zich tot het opnemen van de stand van zaken, zonder een verklaring te geven waarom de zaken zijn zoals ze vastgesteld worden. Omdat een beschrijvend onderzoek geen processen blootlegt, niet aangeeft waarom iets is zoals het is, geeft het geen handvatten voor verandering of interventie.

Zoals eerder al beschreven bestaat het onderzoek uit twee onderdelen, namelijk het beschrijven van de huidige sociale infrastructuur van de stad Nijmegen en anderzijds de relevante maatschappelijke ontwikkelingen. Deze twee onderdelen worden in deze opzet afzonderlijk beschreven.

Sociale infrastructuur in Nijmegen

Naar aanleiding van de hoofd- en subvragen zal een inventarisering nodig zijn van de huidige maatschappelijke voorzieningenkaart van de stad Nijmegen. Het is, in het kader van dit onderzoek, echter niet nodig en haalbaar het totaal aan voorzieningen te bekijken. De inventarisatie zal plaats vinden op twee gebieden, namelijk samenlevingsopbouw en jeugdbeleid. Dit zijn twee programmapunten uit een totaal van 17 beleidsprogramma's waar het Nijmeegse welzijnsbeleid uit bestaat. Aan de hand van deze twee programmapunten zal worden geprobeerd inzicht te krijgen in de bestaande structuur en wensen ten aanzien van het resultaat. Met betrekking tot de wensen zal de bestaande structuur geanalyseerd worden om conclusies te kunnen trekken ten aanzien van spreiding en normering. Van beide programma's wordt een inventarisatie verwacht met gegevens over de huidige situatie met betrekking tot de sociale infrastructuur.

De twee door de raad geselecteerde programmapunten samenlevingsopbouw en jeugdbeleid zullen worden opgenomen in een pilot om zo inzicht te krijgen in het

voorzieningenniveau op het gebied van welzijn. Een pilot is *een studie die uitgevoerd wordt voor het eigenlijke onderzoek doorgang vindt, met de bedoeling bepaalde aspecten van het onderzoek uit te testen* (<http://allserv.rug.ac.be/~tdefloor/terminol.htm>). Indien blijkt dat deze pilot een bijdrage kan leveren aan de totstandkoming van het lokaal sociaal beleid, zullen ook de overige 15 thema's worden geïnterviewd.

Verwacht wordt dat bijna alle gegevens betreffende de sociale infrastructuur aanwezig zijn bij de gemeente of bij relevante instellingen en bij de DIBB-gegevens, dit zijn gegevens uit de Nijmeegse begroting. Het computerprogramma DIBB wordt gebruikt voor het vastleggen van beleidsmatige tekstuele informatie die vervolgens in samenhang kan worden gezien met gemeentelijke financiële informatie (afkomstig uit Eagle). Hieruit kunnen op verschillende niveau's productgerichte overzichten worden aangemaakt bruikbaar voor ondermeer de stads-, directie- en werkbegrotingen of rekeningen.

De gegevens zullen wel nog in grote mate geordend moeten worden. Het is echter nog niet duidelijk of alle gegevens te vinden zijn. Indien blijkt dat niet alle gegevens boven water zijn gekomen, zal de volgende stap zijn om met de betreffende beleidsmedewerkers te praten. In dat geval is er sprake van een kwalitatieve benadering in de vorm van een interview.

Maatschappelijke ontwikkelingen

Het tweede onderdeel zal bestaan uit een beschrijving van relevante maatschappelijke ontwikkelingen, die van invloed (kunnen) zijn op de voorzieningenkaart van Nijmegen. Deze sociale analyse zal worden opgezet als een literatuurstudie waarbij onder andere gebruik zal worden gemaakt van de Stads- en wijkmonitor Nijmegen en rapporten van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP).

Niet alleen normeringen zijn van belang, ook sociale en culturele ontwikkelingen, zoals de WMO, die vragen om een politiek-bestuurlijke vertaling, zijn van belang. Het is daarom wenselijk om een analyse te maken van maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de toekomstige voorzieningenkaart. Door trends in de samenleving te beschrijven is het makkelijker om een visie te ontwikkelen betreffende de voorzieningenkaart. Juist door trends te beschrijven wordt duidelijk of het toekomstige aanbod van voorzieningen voldoende is en blijft, en waar problemen zullen ontstaan. Een algemene trend daarbij is vergrijzing, waardoor er nieuwe basisvoorzieningen aanwezig dienen te zijn in toekomstige situaties. Waar problemen op zouden kunnen opduiken, is voor de gemeente al in een relatief vroeg stadium duidelijk. Op die plekken kan het lokaal sociaal beleid de uitkomst bieden, bijvoorbeeld door het toevoegen van plusvoorzieningen aan de bestaande voorzieningenstructuur. In het volgende hoofdstuk zal dit verder worden uitgewerkt.

De opbouw van dit rapport zal er als volgt uit komen te zien. In hoofdstuk 2 zal een aantal theoretische concepten worden aangereikt ter verduidelijking van enerzijds schaalniveaus waarop bepaalde voorzieningen te vinden zijn en anderzijds een onderscheid naar basis- en plusvoorzieningen. Ook komt een aantal andere inventarisaties in andere steden aan de orde. In het derde hoofdstuk zal eerst de inventarisering op het gebied van samenlevingsopbouw en de ontwikkelingen op dat punt verder worden uitgewerkt, gevolgd door een uiteenzetting van maatschappelijke ontwikkelingen op dit gebied. In het volgende hoofdstuk komt de inventarisatie van

het jeugdbeleid enerzijds en de relevante maatschappelijke ontwikkelingen anderzijds aan de orde. In hoofdstuk 5 staan de bevindingen van het onderzoek uitgewerkt in conclusies en aanbevelingen.

Theoretisch kader

In dit hoofdstuk zal worden ingegaan op het onderscheid tussen basis- en plusvoorzieningen. Onder basisvoorzieningen worden die voorzieningen verstaan, die minimaal aanwezig dienen te zijn in een wijk, buurt of stad, afhankelijk van het schaalniveau. Plusvoorzieningen zijn voorzieningen die in bepaalde gedeeltes nodig zijn vanwege specifieke problemen of doelgroepen. Dit zou ook voor de gemeente Nijmegen van belang kunnen zijn. Op die manier kan namelijk makkelijker getoetst worden of de bijzondere voorzieningen die er zijn ook op de goede plek zitten. Wat heeft een wijk met relatief veel oudere bewoners immers aan een extra basisschool?

Aanpak bij een soortgelijke inventarisatie in andere steden

Met goede (sociale) voorzieningen valt of staat een stad. Vandaar dat veel grote steden, waaronder Nijmegen, erg geïnteresseerd zijn in het voorzieningenniveau binnen de stadsgrenzen. Bij een inventarisatie van deze sociale voorzieningen wordt veelal naar verschillende velden gekeken. Voor deze pilot zijn de velden samenlevingsopbouw en jeugdbeleid van belang. Bij verschillende gemeentes wordt echter veelal met een andere indeling gewerkt. Dit is ook het geval bij de reeds uitgevoerde inventarisaties van sociale voorzieningen in de steden Arnhem en Breda (BMC, 2004; Gem. Breda, 2003). Beide steden hanteren een andere indeling en ook de inventarisatie van voorzieningen in Nijmegen zal weer afwijken van deze twee.

De meeste interesse gaat uit naar die voorzieningen, waarmee de gemeente financiële en/of beleidsbemoeienis heeft. In de praktijk blijkt echter, dat het aantal voorzieningen waarop de overheid kan, mag of moet sturen, beperkt is. Dit heeft te maken met een trend dat veel activiteiten in toenemende mate 'vermarkt' zijn (BMC, 2004). Bovendien moet deze sturing vaker gedeeld of bereikt worden met andere overheden of marktpartijen. Ook vindt de overheid dat het een taak van burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties is, om zich te mengen in het beleid.

In de vergelijkende inventarisaties worden verder normen gehanteerd. De normen geven in dit kader aan hoeveel van een voorziening nodig is om, volgens huidige maatstaven, een dienst voor een doelgroep te kunnen aanbieden. Het is echter de vraag in hoeverre deze normen te gebruiken zijn en waarop ze zijn gebaseerd. In de volgende paragraaf zal dieper worden ingegaan op deze normeringen.

Wat ook in deze inventarisaties naar voren komt is dat er een onderscheid kan worden gemaakt naar verschillende schaalniveaus van voorzieningen en naar een basis- en een pluspakket van voorzieningen. Met verschillende schaalniveaus wordt bedoeld dat sommige voorzieningen voor de hele stad zijn, terwijl andere voorzieningen meer op wijk- of buurtniveau zijn te vinden. Dit is wel een belangrijk punt als het gaat om de inventarisatie van sociale voorzieningen, omdat zo een completer overzicht kan worden opgesteld voor de stad als geheel. Hiermee samenhangend is het onderscheid tussen basis- en plusvoorzieningen. Het volstaat nu om te zeggen dat basisvoorzieningen die voorzieningen zijn die er in principe voor de hele stedelijke bevolking zijn en plusvoorzieningen zijn er meer voor specifieke groepen inwoners. Later in dit hoofdstuk wordt dit verder uitgewerkt.

Normeringen

Het is verstandig om bij de inventarisatie enerzijds te kijken naar het huidige en anderzijds naar het gewenste niveau van voorzieningen. Dit heeft betrekking op de normen. Vooral met het oog op het gewenste voorzieningenniveau zijn trends een belangrijk hulpmiddel om in de gaten te krijgen waar knelpunten zijn of in de nabije toekomst zullen ontstaan, zodat de gemeentes kunnen inspringen om het voorzieningenniveau op een voldoende hoog peil te krijgen en te houden. Echter niet voor alle voorzieningen zijn normen aanwezig. Er bestaat wel een aantal landelijke (wettelijke of regelgebonden) normen, maar in een groot aantal gevallen ontbreken ze (nog) aangezien er weinig normen zijn die op basis van wet- of regelgeving verplichtend worden opgelegd (BMC, 2004). In dat geval zou gebruik kunnen worden gemaakt van benchmarking². Dit is wel een proces dat relatief veel tijd in beslag neemt aangezien er veel overleg is met verschillende partijen.

De normeringen vormen een goed referentiekader voor de toekomstige voorzieningenkaart. De normen zullen voor de gemeente eerder handvatten zijn om invloed uit te oefenen op het toekomstige ruimtelijke en sociaal maatschappelijke orderingsproces.

Normering van inzet en resultaat van voorzieningen is noodzakelijk bij de planning, realisatie en evaluatie van voorzieningen. Normering op zich is echter niet maatgevend. De normeringen die tot nu toe zijn ontwikkeld kunnen dan ook niet worden gebruikt ter absolute onderbouwing van beleidsmaatregelen. Daarvoor is meer nodig. De uiteindelijke maat wordt bepaald door de combinatie van gewenste ontwikkeling/beoogd effect of visie en de mate waarin dit wordt bereikt, het rendement.

De normering helpt de prestaties inzichtelijk en meetbaar te maken. De normen dienen steeds in combinatie met de stand van zaken ter plekke en de verwachte of gewenste ontwikkelingen hierin gebruikt en toegepast te worden. Er wordt daarom een onderscheid gemaakt in het niveau waarop voorzieningen worden aangeboden. Bepaalde voorzieningen worden op stads- of regionaal niveau aangeboden, terwijl andere voorzieningen kleinschalig in de buurt of wijk hun functie hebben. Het schaalniveau waarop voorzieningen worden aangeboden beïnvloed ook de sociale structuur die daar omheen ontstaat (Gem. Breda, 2003). De lokale situatie is daarbij doorslaggevend. Lokale omstandigheden kunnen leiden tot bijzondere ruimteclaims, afwijkende spreiding, of verlaging van de drempelwaarde van bepaalde voorzieningen. Om deze reden is er een onderscheid te maken tussen basis- en plusvoorzieningen. Dit is terug te vinden in de volgende paragraaf.

---

² bench·mark (het ~): 1 norm waarmee prestaties van producties worden vergeleken;
bench·mar·king (de ~): 1 vergelijking met bedrijven uit dezelfde sector
(<http://www.vandale.nl/opzoeken/woordenboek/?zoekwoord=benchmark>)

Kritiek op de normeringen

Zoals eerder geschreven is het begrip 'norm' vrij vaag. Dit heeft er vooral mee te maken dat er weinig landelijke of wettelijke regelingen bestaan op het gebied van de maatschappelijke infrastructuur, terwijl dat op andere beleidsterreinen veel meer het geval is, zoals op het gebied van onderwijs. Bovendien zou dit, indien er een landelijk kader zou zijn, voor gemeentes betekenen dat zij zich aan die regels moeten houden. Tevens worden in verschillende steden andere velden opgenomen in het beleid waardoor de weinige normeringen die er zijn nogal eens op verschillende manieren zijn berekend en vaak is in die schaarse gevallen moeilijk te achterhalen waarop de gebruikte normen zijn gebaseerd. Veelal besteden de gemeentes deze onderzoeken uit aan externe onderzoeksbureaus, zoals in het geval van Arnhem. Door de goede naam van deze bureaus krijgen de bevindingen dan een hoger aanzien. Toch blijkt ook in die gevallen dat het schort aan een degelijke onderbouwing. De organisaties komen wel met normen, die ze op basis van hun eigen ervaring of door vergelijk met andere steden ontwikkelen, maar hoe uiteindelijk de norm wordt ontwikkeld is een grote vraag. Dat heeft juist te maken met de vaagheid van het begrip norm.

Veel gemeentes durven zich ook niet echt te wagen op het gebied van normeringen. Een norm wil immers zeggen dat er een kader is over een hoeveelheid voorziening die in een bepaald gebied aanwezig zou moeten zijn. Impliciet betekent dat, dat de gemeente moet zorgen, dat die hoeveelheid voorziening aanwezig is en betaald of gesubsidieerd wordt. Bovendien zal de gemeente dan van de welzijnsinstellingen eisen dat zij met een duidelijk plaatje komen van activiteiten en bereik, om te kijken of de instellingen goed functioneren. Het grote probleem van de welzijnssector is echter, dat deze sector wordt gezien als niet erg professioneel. Enerzijds geldt dat voor de gemeente, anderzijds door de organisaties binnen deze sector zelf. Er lijkt wel een opvatting te heersen dat "hoe professioneler een stichting/ organisatie/ hulpverlener, hoe minder goed deze het werk kan doen". Omdat het geen professionele sector is, wordt er weinig gemeten. De organisaties zijn voorzichtig met het bekend maken van resultaten, bereik enz., omdat ze daar op afgerekend kunnen worden. Daardoor kunnen ze de gemeente ook niet goed tegenhouden als deze wil snijden in subsidies. De welzijnsorganisaties staan niet sterk als ze niet kunnen laten zien dat hun werk effect heeft. Er valt zonder gegevens ook nauwelijks te vergelijken. Daardoor wordt er in subsidies gesneden zonder hiermee rekening te (kunnen) houden. Zo wordt het welzijnsbeleid ook een politiek machtsspelletje. Verder is de gemeente vooral bezig met de kosten. De maatschappelijke organisaties zijn daar juist nauwelijks mee bezig. Ze houden de kosten niet goed in het oog. Vaak geven de welzijnsinstellingen daardoor een niet volledig beeld of zijn ze niet altijd even duidelijk wat cijfers of gegevens betreft. Dus ook de welzijnsinstellingen staan niet te springen om duidelijke normeringen. Het komt dan ook wel eens voor dat normen die er zijn over boord worden gegooid of worden aangepast, om zo kosten te besparen.

Basis- en plusvoorzieningen

Een gebiedsgerichte benadering is een belangrijk onderdeel van het lokaal sociaal beleid. Binnen een stedelijk omgeving is dit een buurt- of wijkgerichte aanpak. In wijken en buurten zoeken professionals, bewoners en bestuurders naar een gerichte

en samenhangende aanpak van sociale problemen. De oorzaak van problemen die in buurten en wijken zichtbaar zijn, ligt niet altijd in de buurt of de wijk. Niet alle problemen kunnen daar worden opgelost. Het schaalniveau van wijk of buurt geeft wél mogelijkheden om in te spelen op de concrete verschijningsvormen van deze problemen en rekening te houden met specifieke omstandigheden en kansen in het gebied. Ook biedt het de mogelijkheid om aan te sluiten bij de belevingswereld van bewoners en gebruik te maken van hulpbronnen die in de buurt of wijk aanwezig zijn in de vorm van voorzieningen en netwerken, de creativiteit en inzet van mensen. Behalve schaalniveau speelt ook het onderscheid basis- en plusvoorzieningen een rol.

In een buurt- of wijkgerichte aanpak probeert men problemen integraal te benaderen. Veel sociale problemen overstijgen het werkgebied van één organisatie of werksoort. Samenwerking en inzet van middelen vanuit verschillende sectoren of disciplines levert in de meeste gevallen winst op.

Bij de ontwikkeling van de sociale infrastructuur is een onderscheid te maken tussen basisvoorzieningen en plusvoorzieningen. Dit onderscheid is essentieel om te kunnen beoordelen welke voorzieningen minimaal nodig zijn om de sociale infrastructuur in stand te houden.

Basisvoorzieningen

Basisvoorzieningen zijn voorzieningen die vanuit politiek-bestuurlijk oogpunt deel behoren uit te maken van de sociale infrastructuur zonder dat ze uitsluitend gericht zijn op specifieke (achterstands)kenmerken van individuen, groepen en buurten. In de meest ideale vorm zijn basisvoorzieningen vraaggericht, preventief en structureel met een sterk draagvlak uit de zogenaamde 'informele' component die wordt gevormd voor individuele burgers of collectieve verbanden die zelf bijdragen aan de sociale structuur. Basisvoorzieningen zijn dus voorzieningen die ongeacht de kansen en knelpunten van een buurt aanwezig moeten zijn; een standaardaanbod.

Plusvoorzieningen

Het is niet zo dat in elke willekeurige wijk alleen het basisniveau voldoet. Dat kan te maken hebben met problemen die zich voordoen in bepaalde wijken. In dat geval is het nodig dat er nog extra voorzieningen aan het basisvoorzieningspakket moeten worden toegevoegd op basis van de sociale situatie in een gebied, de plusvoorzieningen (Gem. Breda, 2003).

Plusvoorzieningen zijn die voorzieningen die gericht zijn op specifiek omschreven bewoners, doelgroepen of buurten, in principe tijdelijk van aard en gericht op het oplossen van een tijdelijk probleem. Plusvoorzieningen zijn in principe aanbodgericht, curatief en incidenteel. Is het probleem opgelost, dan is de voorziening niet meer nodig. Of na verloop van tijd blijkt dat de plusvoorziening zo waardevol is, dat besloten dan worden de voorziening als basisvoorziening te gaan kenmerken. Het standaardaanbod kan echter nooit los van zijn omgeving worden gezien. Juist de kansen en knelpunten in een buurt hebben invloed op het aanbod van voorzieningen. Op grond van de situatie in de buurt, specifiek sociaal beleid of integraal buurtbeleid worden de algemene voorzieningen uitgebreid en/of aangepast met specifieke (preventieve of curatieve) voorzieningen, de plusvoorzieningen (Gem. Breda, 2003). De gemeente heeft bij de totstandkoming van basisvoorzieningen een sturende rol en schept de voorwaarden. Bij de plusvoorzieningen heeft de gemeente ook een organiserende rol.

Schaalniveaus

Basis- en plusvoorzieningen hebben een schaalgrootte in die zin dat een bepaald geografisch gebied wordt “bediend” of anders gezegd elke voorziening heeft een bepaald fysiek draagvlak nodig (in termen van aantal bewoners). Het is van belang dat er een bepaalde spreiding van voorzieningen over de stad is. Volgens de definitie van Van Dale is spreiding een “gelijkmatige verdeling over een tijdsverloop of over een ruimte” (<http://www.vandale.nl/opzoeken/woordenboek/?zoekwoord=spreiding>).

Het is zinnig en wenselijk om een onderscheid te maken in schaalniveaus binnen de stad op basis van inwoners. Aan de hand daarvan kunnen de verschillende voorzieningen toegedeeld worden en kan er worden bepaald of de voorzieningen als basis of als plusvoorziening moeten worden gedefinieerd. Er zijn in principe drie schaalniveaus:

- Stadsniveau: de stad als geheel; het gaat hierbij om de stedelijke voorzieningen en de activiteiten die daar plaatsvinden. Hier zijn voorzieningen met een stedelijke en/of (boven-)regionale functie en beleidsvelden met een aanpak op stedelijk of minimaal bovenwijks niveau (bijv. jeugdhulpverlening, verslaafdenzorg en daklozenproblematiek) te vinden. Hoewel het hierbij nadrukkelijk gaat om bovenwijkse beleidsonderdelen kunnen maatregelen vanuit deze beleidsonderdelen wel betekenis hebben voor het stadsdeel, wijk of buurt.
- Wijkniveau: een gedeelte van de stad; dit niveau valt samen met een huidige wijk of een combinatie van wijken. Het gaat hierbij om voorzieningen met een middelgrote werkingsfeer. Het kan hierbij gaan om onder andere basisscholen, buurtcentra, jongerencentra, peuterspeelzalen, etc. Dit wil overigens niet zeggen dat al deze voorzieningen in al deze gebieden aanwezig zouden moeten zijn. Dat is nu net het onderscheid tussen de basis en de plus.
- Buurtniveau: een gedeelte van een wijk; dit niveau kan samenvallen met een huidige wijk, een huidige buurt of een combinatie van buurten. Op dit niveau zijn er geen basisvoorzieningen gedefinieerd. Dit impliceert dat het hierbij gaat om extra toegevoegde voorzieningen (plusvoorzieningen) op basis van specifieke omstandigheden/problemen in het gebied. Het kan daarbij gaan om bijvoorbeeld kleinschalige taalcurssussen voor allochtonen of een tijdelijk buurtpand in verband met wijkvernieuwing.

Binnen deze driedeling naar schaalniveaus kan echter nog een schaalniveau worden toegevoegd, namelijk het ‘stadsdeel-niveau’. Dit heeft te maken met de relatief grote overgang tussen stads- en wijkniveau. Bovendien zijn die wijken die bij een stadsdeel horen vaak met elkaar verbonden en hebben ze regelmatig een zelfde structuur. Het is dus ook mogelijk dat er voorzieningen zijn die bestemd zijn voor een stadsdeel.

Het basisniveau in de stad wordt gevormd door het brede scala van voorzieningen. Het gaat in dat geval op de voorzieningen op stadsniveau. Dit zijn deels unieke voorzieningen en deels gelijksoortige voorzieningen die gespreid over de stad liggen en goed bereikbaar zijn.

Ook voorzieningen uit het wijkniveau zijn van belang voor het basisniveau. Het is wel van belang om te kijken hoe het basispakket op dit niveau dan precies gedefinieerd moet worden. De basis wordt gevormd door voorzieningen voor het basisonderwijs en een aantal sociaal culturele accommodaties. Op het plusniveau gaat het om voorzieningen voor buurten.

Om dit te verduidelijken wordt in het tabel 2.1 samengevat hoe het onderscheid basis- en plusvoorzieningen enerzijds en schaalniveau anderzijds aan elkaar kan worden gerelateerd.

Tabel 2.1: Relatie voorzieningen- en schaalniveau

	Stad	Wijk	Buurt
Basis	ja	ja	ja
Plus	nee	ja	ja

Er moet wel nog naar een aantal zaken gekeken worden om een compleet beeld te krijgen welke basisvoorzieningen nodig zijn. Allereerst is het belangrijk dat er wordt gekeken naar bevolkingssamenstelling. Het basispakket, c.q. de omvang van de verschillende onderdelen wordt afhankelijk gesteld van de bevolkingssamenstelling. In de praktijk ziet dat er als volgt uit. In een qua bebouwing relatief jong gebied met veel peuters en jeugd ziet het basispakket er uiteraard anders uit dan in een relatief oude gesettelde jaren-vijftig-wijk. Op basis van een normeringstelsel kan afhankelijk van de leeftijdsopbouw het basispakket per gebied worden vastgesteld. Dit impliceert ook dat dit basispakket door de loop der jaren heen geleidelijk aan verschuift als de bevolkingsoopbouw van een gebied verandert. Andere karakteristieken van een gebied, zoals verhouding autochtoon/allochtoon, inkomenspositie, werkloosheidspercentage, veel/weinig studenten, etc., zijn voor het basispakket niet van belang. De basisvoorzieningen, waar onder basisscholen en de sociaal culturele accommodaties, zijn namelijk voor iedereen toegankelijk en kunnen in principe voor iedereen wat bieden. Pas als er door bijzondere omstandigheden specifieke problemen ontstaan, kunnen (wellicht gerelateerd aan de bevolkingssamenstelling) “plussen” toegekend worden. Het zou dan kunnen gaan om specifieke voorzieningen om die problemen op te lossen, maar het is niet per definitie zo dat er een plusvoorziening moet worden gerealiseerd. Er is dan eerder sprake van een aanpassing in de basis, waarbij ook het normeringstelsel moet worden aangepast.

Kenmerkend voor de hedendaagse voorzieningenkaart is dat daarin, in toenemende mate, verschillende domeinen en functies samenkomen. Zowel op sport-, welzijns- en cultuurgebied worden vaker multifunctionele voorzieningen gerealiseerd. Met multifunctioneel wordt bedoeld dat samenwerking plaats vindt van voorzieningen van verschillende sectoren in één gebouw. Een voorbeeld hiervan is de brede school. Multifunctionaliteit is voor verschillende voorzieningen en sectoren een mogelijk antwoord op het afnemende draagvlak voor veel voorzieningen op buurt- of wijkniveau en daarmee bijdragend aan het behoud ervan.

Deze indeling naar schaalniveaus is zowel in het rapport over Breda als in het rapport over Arnhem te vinden. In het geval van Breda is ook een duidelijk onderscheid tussen de basis- en de plusvoorzieningen. In het geval van Arnhem is er

ook wel sprake van een dergelijk onderscheid al is het daar iets meer impliciet aanwezig.

In de praktijk blijkt dat deze indeling niet altijd evengoed werkt. Indien het, op het gebied van jeugdwerk, goed gaat met de doelgroep, in die zin dat er weinig probleemjongeren zijn, dan blijkt dat gemeentes nogal eens geneigd zijn de basisvoorzieningen af te schaffen. Het gaat immers goed met het merendeel van de doelgroep en dat stukje doelgroep waarmee het niet goed gaat wordt opgevangen binnen de plusvoorzieningen. Het onderscheid basis- en plusvoorziening is dan erg vaag.

Inventarisatie programma integraal jeugdbeleid

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het thema integraal jeugdbeleid. Allereerst wordt beschreven wat er nu precies onder wordt verstaan en vervolgens wat de doelen zijn. Daarna volgt een omschrijving van de productgroepen die worden onderscheiden binnen het programma integraal jeugdbeleid. Vervolgens zal per deelproduct een inventarisatie worden gemaakt, waarvan de resultaten in overzichtelijke schema's zullen worden samengevat.

Daarna volgt het tweede deel van dit hoofdstuk, namelijk een beschrijving van de trends. Tot slot zullen de trends worden samengevat en de gevolgen ervan beschreven.

Wat is integraal jeugdbeleid?

Onder jeugdbeleid wordt volgens de Nijmeegse definitie de bevordering van de hoeveelheid Nijmeegse jeugd die als probleemarm kan worden gekenschetst verstaan. In Nijmegen is gekozen voor een integrale aanpak. Dat zou intern, d.w.z. binnen de gemeente, en extern, d.w.z. bij scholen, instellingen, jeugdigen en ouders, moeten leiden tot meer samenhang in het aanbod voor de jeugd en een betere samenwerking (Gem. Nijmegen, november 2004a). Bij deze brede, integrale benadering van het jeugdbeleid zijn natuurlijk sterke en zwakke punten aan te geven over de werking ervan in de praktijk. Hier volgt een opsomming van deze sterke en zwakke punten.

sterke punten

- meer inzicht op aanbod voor jeugd; goede agenda gevolgd;
- erkenning voor nut integraal beleid;
- groeiende samenwerking en afstemming;
- overleg over onderwijszaken beter geregeld.

zwakke punten

- gebrekkige visieontwikkeling;
- te weinig samenwerking;
- te veel tijd gaat zitten in het overlegcircuit en het schrijven van stukken;
- trage, onevenwichtige besluitvorming;
- te volle agenda, geen duidelijke prioriteiten;
- te veel nadruk op risico- en probleemjongeren;
- hoog ambitieniveau, maar beperkt draagvlak;
- ontbreken van gegevens

Er is helaas ook een gedeelte probleemrijke jeugd. Gemeenten en provincies hebben in de keten van jeugdzorg een complementaire verantwoordelijkheid: de provincie is verantwoordelijk voor het bieden van jeugdzorg aan kinderen en jongeren met ernstige opgroei- en opvoedproblematiek. Het gemeentelijke jeugdbeleid moet erin voorzien dat problemen zoveel mogelijk worden voorkomen en als er toch problemen ontstaan, deze tijdig worden gesignaleerd. Dit is ook van belang voor de aanpak van

jeugdcriminaliteit. Eén van de prioriteiten van het landelijke kader in de periode 2005 tot en met 2008 is het realiseren van een goede aansluiting tussen het gemeentelijke jeugdbeleid en de provinciale jeugdzorg, waarbij geen jongeren tussen wal en schip vallen (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en Ministerie van Justitie, sept. 2004).

Het gemeentelijk jeugdbeleid voor opvoed-, opgroei- en gezinsondersteuning is de afgelopen jaren steeds beter van de grond gekomen (Ministerie VWS, jan. 2005). In dit pakket zitten bijvoorbeeld het bestrijden van voortijdig schoolverlaten, de jeugdgezondheidszorg en het algemeen maatschappelijk werk. Het gemeentelijke jeugdbeleid wil problemen met opvoeden en opgroeien zo veel mogelijk voorkómen. Zijn er toch problemen dan moeten gemeenten die signaleren, lichte hulp verlenen en in geval van ernstige problematiek verwijzen naar het bureau jeugdzorg. Gemeenten voeren de bestuurlijke regie over de algemene voorzieningen. Deze algemene voorzieningen zijn het best in staat om vroegtijdig bij kinderen en in hun omgeving problemen te ontdekken. Zij komen dagelijks met deze kinderen in aanraking. Medewerkers van deze voorzieningen hebben soms wel behoefte aan informatie of advies en moeten soms hun deskundigheid verbeteren. Het bureau jeugdzorg geeft hen hierbij steun door bijvoorbeeld deel te nemen in netwerken van scholen. Gemeenten hebben veel vrijheid om het lokale jeugdbeleid zelf in te vullen, zodat ze rekening kunnen houden met de specifieke lokale situatie. Het Rijk, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en het Interprovinciaal Overleg (IPO) hebben de gemeentelijke taken met de invoering van de nieuwe Wet op de jeugdzorg nog eens goed tegen het licht gehouden. Waar ligt de grens? De taken van opvoed-, opgroei- en gezinsondersteuning in het gemeentelijk domein zijn de volgende:

- Informatie geven aan ouders, kinderen en jeugdigen over opvoeden en opgroeien
- Signaleren van problemen door instellingen als jeugdgezondheidszorg en onderwijs
- Toegang tot het (gemeentelijk) hulpaanbod, beoordelen en toeleiden naar voorzieningen aan de hand van de 'sociale kaart' voor ouders, kinderen, jeugdigen en verwijzers
- Pedagogische hulp (advisering en lichte hulpverlening), zoals maatschappelijk werk en coachen van jongeren
- Coördineren van zorg in het gezin op lokaal niveau (gezinscoaching)

De vijf functies staan uitgebreid beschreven in de brochure 'Opvoed- en opgroei-ondersteuning' van het ministerie van VWS (Min. VWS, november 2004). Het kabinet wil deze taken vanaf 2006 onderbrengen in de nieuwe Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO). Nu hebben de gemeenten deze verantwoordelijkheden nog op grond van de Welzijnswet.

Doel van het integraal jeugdbeleid

Het doel van het integrale jeugdbeleid in Nijmegen is het creëren van optimale ontwikkelingskansen voor alle Nijmeegse jeugd tot 18 jaar en voor die jonge volwassenen van 18-25 jaar, die nog extra steun nodig hebben. Dit programma betreft het bieden van aanbod, gericht op een brede ontwikkeling van Nijmeegse 0-

25 jarigen. Hieronder vallen de productgroepen ontwikkelingsgericht jeugdbeleid en risico- en probleemgericht jeugdbeleid.

Om deze beleidsambities te realiseren voert de gemeente een *driesporenbeleid* (Gem. Nijmegen, nov. 2004a):

1. ontwikkelingsgerichte benadering, gericht op positieve, brede ontwikkeling van alle jeugdigen tot 18 jaar (vrijtijdsvoorzieningen voor alle jeugd in elke wijk);
2. risicogerichte benadering gericht op het voorkomen van risico's en gericht op vroegtijdig ingrijpen bij risico's (bijvoorbeeld School en Hulp);
3. probleemgerichte benadering gericht op het oplossen van problemen in de ontwikkelingsgang (afstemming met jeugdhulpverlening en veiligheidsbeleid).

Omschrijving van de productgroepen

Binnen het programma integraal jeugdbeleid zijn twee productgroepen te onderscheiden namelijk ten eerste 'ontwikkelingsgericht jeugdbeleid' en ten tweede 'risico- en probleemgericht jeugdbeleid'. De risicogerichte en probleemgerichte benadering uit het driesporenbeleid zijn hier samengevoegd, omdat deze nauw met elkaar samen hangen.

Onder deze productgroepen vallen vier producten en elf deelproducten. Het volgende schema is overzicht van de te inventariseren onderdelen.

Tabel 1: Overzicht programma integraal jeugdbeleid

Productgroepen	Producten	Deelproducten
Ontwikkelingsgericht jeugdbeleid	Vrijtijdsbesteding jeugd	Vrijwillig jeugdwerk
		TCCN
	Stimulering jeugdparticipatie	Stedelijk jeugdwerk
		Meedenkgroep
Risico- en probleemgericht jeugdbeleid	Opvoedingsondersteuning en ontwikkelingsstimulering	School & Hulp primair onderwijs
		School & Hulp voortgezet onderwijs
		Toeleiding kwetsbare groepen
		uitbreiding opvoedingsondersteuning
		Ouder Kind Centra
		Homestart en Vitalis
		Wijkgericht jeugdwerk
	Wijkgebonden jeugdwerk	

Ontwikkelingsgericht jeugdbeleid

In het Nijmeegse jeugdbeleid moet er zorg bestaan dat er een goed algemeen basisaanbod bestaat voor alle Nijmeegse jeugd tot 18 jaar, gericht op brede ontwikkeling van hen. Hieronder vallen de producten vrijtijdsbesteding jeugd en stimulering jeugdparticipatie.

Doelen:

1. Het bevorderen van een aanbod, dat erin voorziet dat een nog nader te bepalen percentage van de Nijmeegse jeugd in 2007 nog steeds probleemarm is;

2. Het bevorderen dat jeugdigen en volwassenen hun onderlinge omgang positiever gaan beoordelen. Bij 12-17 jarigen en bij volwassenen gaat het om een nader te bepalen stijging.

De nader te bepalen percentages hangen af van de evaluatie 2004 en het daarop te baseren beleid vanaf 2005.

Producten:

- vrijetijdsbesteding jeugd; zorg voor een goed basisaanbod voor vrijetijdsbesteding van de Nijmeegse jeugd. Vrijetijdsbesteding jeugd omvat het bieden van algemeen vraaggeoriënteerd vrijetijdsaanbod, gericht op brede ontwikkeling van Nijmeegse 3-23 jarigen. Hieronder vallen de deelproducten vrijwillig jeugdwerk (inclusief kindervakantiewerk), TCCN en stedelijk jeugdwerk. Het aanbod kan activiteiten of (fysieke) voorzieningen betreffen en wordt door vrijwilligers en/of professionals begeleid.
- stimulering jeugdparticipatie; bevordering van actief medeburgerschap van de Nijmeegse jeugd. Aanspreken van de jeugd op hanteerbare medeverantwoordelijkheid. Deze medeverantwoordelijkheid moet worden ondersteunt met gerichte maatregelen. Stimulering jeugdparticipatie omvat het in georganiseerd verband bevorderen van sociaal-politieke en maatschappelijke participatie door Nijmeegse jeugd. Hieronder vallen de deelproducten 'Jongeren Aan Zet' en 'jeugdwijkbudgetten'.

Risico- en probleemgericht jeugdbeleid

Naast het algemeen basisaanbod voor alle Nijmeegse jeugd met de productgroep risico- en probleemgericht jeugdbeleid richten op specifieke groepen jeugdigen (en hun ouders) die extra steun nodig hebben, met name in wijken met achterstandsproblematiek. Hieronder vallen de producten opvoedingsondersteuning en ontwikkelingsstimulering, en wijkgericht jeugdwerk.

Deze productgroep correspondeert met het speerpunt 'De jeugd krijgt de toekomst'.

Doelen:

Tegengaan van verzwaring van de problematiek van de probleemrijke Nijmeegse jongeren (15% in 2004) op de terreinen opleiding, criminaliteit en welbevinden. Het gaat om ongeveer 7500 jeugdigen. Bij opleiding gaat het om het verminderen van voortijdige schooluitval naar 3,8% in 2006. Bij criminaliteit gaat het om een daling van 39% tot 35 % van de jongeren (12-17 jarigen) die strafbare feiten plegen. In het bijzonder gaat het in 2004 hierbij om 1) Vermindering van 17% (1999) tot 15% jongeren in 2004 die zich schuldig maken aan geweldsdelicten; 2) Vermindering van 22% (1999) tot 19% jongeren in 2004 die zich schuldig maken aan vandalisme.

- Uitvoering van de nota "Opvoeden doe je niet alleen"
- Het door Tandem laten verzorgen van een vrijetijdsaanbod in achterstandssituaties met een totaalbereik van minstens 1.000 jeugdigen per week.

Producten:

- Opvoedingsondersteuning en ontwikkelingsstimulering; Het gaat om opvoedingsondersteuningsactiviteiten in achterstandssituaties/gebieden

gericht op 0-12 jarigen: School en Hulp; Ouder Kind Centra; Homestart en Vitalis, vraaggestuurd aanbod opvoedingsondersteuning op Open Wijk scholen en GOA-scholen.

- Wijkgericht jeugdwerk; Jeugdigen in de Nijmeegse wijken, in het bijzonder in achterstandssituaties, verdienen extra steun. Wijkgericht jeugdwerk omvat het bieden van wijkgerichte activiteiten voor ontmoeting en recreatie in vooral achterstandssituaties en -gebieden voor jeugdigen van 5 tot 18 à 25 jaar. Grootste uitvoerder is welzijnsorganisatie Tandem; daarnaast zijn andere organisaties actief.

Samenvatting programma integraal jeugdbeleid

De elf deelproducten, die deel uitmaken van het programma integraal jeugdbeleid, die in deze inventarisatie worden meegenomen zijn dus de volgende: vrijwillig jeugdwerk, TCCN, stedelijk jeugdwerk, meedenkgroep, school & hulp primair onderwijs, school & hulp voortgezet onderwijs, toeleiding kwetsbare groepen, uitbreiding opvoedingsondersteuning, ouder kind centra, Homestart & Vitalis en wijkgebonden jeugdwerk. Bij elk van deze deelproducten moet worden gekeken naar de punten die in paragraaf .3 zijn beschreven. Kort samengevat zijn dit gegevens over (1) functies, taken en activiteiten, (2) wettelijke regelingen, (3) organisatie, (4) gemeetnelijke bijdrage, (5) normen, spreiding, (6) omvang doelgroep en (7) aantal gebruikers. Om deze gegevens duidelijk en overzichtelijk te presenteren is er voor gekozen om dit aan de hand van een schema te doen, waar alle gegevens in mee zullen worden genomen.

Deelproduct vrijwillig jeugdbeleid			
Gegevens	<i>Scouting</i>	<i>Activiteiten stichting Trias, Saturnus en SKJ</i>	<i>Kindervakantiewerk en bouwdorpen</i>
Doelstelling	Het bieden van een plezierige beleving van de vrije tijd aan jeugd en jongeren door het spel van verkennen waardoor een bijdrage wordt geleverd aan de vorming van de persoonlijkheid.	Saturnus: Het populariseren en toegankelijk maken van astronomie & sterrenkunde voor het grotere publiek. SKJ: Organiseren van activiteiten voor kinderen in de leeftijd 6-12. Stichting Trias is een ontmoeting plaats voor mensen met een verstandelijke beperking (moeilijk lerend dan wel zwak begaafd).	In de vakanties worden activiteiten aangeboden, die kinderen en hun ouders kunnen helpen de vrije tijd zinvol en gestructureerd in te vullen.
Taken, activiteiten	Een Scoutinggroep organiseert veel activiteiten die zijn gericht op de samenleving.	Saturnus heeft verschillende activiteiten op het gebied van sterrenkunde en astronomie. Trias is gericht op het activeren tot deelname aan (betaald) werken, het leren en de vrije tijdsbesteding en daarnaast ook deelnemers ondersteunen in andere aspecten zoals wonen. SKJ organiseert van kampen, bivakken en spelmiddagen (klups) voor kinderen uit Nijmegen en omgeving van 6 tot en met 12 jaar	Onder kindervakantiewerk vallen activiteiten die door zelfstandige comités in wijken worden aangeboden aan kinderen in de basisschoolleeftijd (bijvoorbeeld jaarlijkse bouwdorpen). Als deze comités daarom vragen, ondersteunt Tandem ze op maat met training, uitwisseling programmering, publiciteit en het aanreiken van organisatie-instrumenten
Financieringsbronnen	Ondersteuningssubsidie	Ondersteuningssubsidie	Ondersteuningssubsidie
Wettelijke regelingen	Welzijnswet	Welzijnswet	Welzijnswet
Organisatie	* Gesubsidieerde instelling * Vrijwilligerorganisatie * Centrale organisatie	* Gesubsidieerde instellingen * Vrijwillige organisaties * Centrale organisaties	* Gesubsidieerde instelling * Vrijwilligersorganisatie (ondersteund door Tandem) * Wijkgericht
Gemeentelijke bijdrage	20 scoutinggroepen €108.218	Saturnus: €18.870 Stichting Trias:€ 5.128,00 ³ SKJ: €2.335	€39.627 (voor 14 organisaties)
Fte's			
Normen	Niet aanwezig	Niet aanwezig	Niet aanwezig
Spreading over de stad	20 locaties	1 locatie	1 locatie
Omvang doelgroep	Alle Nijmeegse jeugd tussen 5 en 23 (ongeveer 40.000)	Trias: Mensen in de leeftijdsgroep van 20 tot 40 jaar die moeilijk lerend dan wel zwak begaafd zijn. Door Trias wordt deze groep op ongeveer 600 mensen geschat. Saturnus: Gezin, alle leeftijden SKJ: Kinderen tussen de 6 en 12 jaar in en om Nijmegen	Kinderen in Nijmegen (50.000)
Aantal gebruikers	3900 kinderen /jongeren per jaar, waarvan 1300 betalende jeugdleden (10% van de doelgroep)	Trias: 120-150 deelnemers.	
Schaalniveau	Wijkniveau	Stadsniveau	Stadsniveau
Basis- of plusvoorziening	Basisvoorziening	Basisvoorziening	Basisvoorziening

³ In totaal is in het verdelingsvoorstel een bedrag van € 25.576 opgenomen voor de St. Trias bij de producten Vrijtijdsbesteding jeugd en Opvoedingsondersteuning en ontwikkelingsstimulering. Trias is alleen bij dit deelproduct opgenomen.

Deelproduct Technisch Creatief Centrum Nijmegen	
Gegevens	<i>TCCN</i>
Doelstellingen	Het Technisch creatief Centrum Nijmegen (T.C.C.N.) wil meisjes en jongens in een creatieve, leerzame en gezellige omgeving met techniek in aanraking laten komen. Onder begeleiding van enthousiaste medewerkers kunnen kinderen in de leeftijd van 4-18 jaar in werkplaatsen spelenderwijs kennis maken en vertrouwd raken met techniek.
Taken, activiteiten	Vorming en ontplooiing door middel van technische en creatieve educatie. Bevordering van deelname door jonge meisjes aan technisch werk. Reguliere en andere activiteiten. Deelname aan activiteiten per jaar: - Clubs (3x) 18 groepen x 40 = 720 - Techniek in de wijk (achterstandswijken) 2 x per jaar 10 lessen voor maximaal 10 kinderen = 120 - Basisscholen 2 x per week 26 ochtenden - Frutselhoek / inloop, maximaal 10 kinderen per keer 1 x per week voor 4-8 jarigen inloop 8-15 jaar = 82x - Promotieactiviteiten 30x - Verjaardagfeestjes 32x
Financieringsbronnen	Budgetsubsidie vanaf 2005
Wettelijke regelingen	
Organisatie	* Gesubsidieerde instelling * Professionele organisatie * Centrale organisatie
Gemeentelijke bijdrage	2004: €67.870 2005: €68.695
Fte's	Het TCCN heeft 4 medewerkers op betaalde basis (72u. p.m.). Dit staat gelijk aan 2 fte's. Ook zijn hier vrijwilligers actief en een vijftal I/D medewerkers.
Normen	Niet aanwezig
Spreiding over de stad	1 vestiging
Omvang doelgroep	4-18 jarige kinderen in de stad Nijmegen, ongeveer 25.000 kinderen.
Aantal gebruikers	120 vaste bezoekers per keer en enkele honderden bezoekers per activiteit in de wijken. Jonge Onderzoekers: 80 kinderen per keer, 38 keer p.j. Technica 10: 30 meisjes per keer, 38 keer p.j. Frutselhoek: 10 kinderen per keer, 38 keer p.j. (20% van de doelgroep)
Schaalniveau	Regio- en stadsniveau
Basis- of plusvoorziening	Basisvoorziening

Deelproduct stedelijk jeugdwerk		
Gegevens	<i>Jongerencentrum Staddijk</i>	<i>Internationaal jongerenwerk Tandem</i>
Doelstellingen	Bereik wekelijks tenminste 200 verschillende Nijmeegse jongeren, waarbinnen een minimumbereik van meisjes van 25% en van nog in overleg te bepalen percentage allochtonen met een idem te bepalen minimum activiteitsvolume.	Allochtone jongeren de gelegenheid bieden voor de ontwikkeling van de eigen creativiteit en kunstzinnige vorming.
Taken, activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> - Podium activiteiten, 2x per maand bereik 350 jongeren. Cursus muziek: 40x 40 jongeren = 1600 - De multiculturele activiteiten (Rai en meidenfeesten): 4x per jaar 50 meisjes, multiculturele concerten 4x per jaar 100 jongeren per keer. - Projecten (Gabber en Europese uitwisseling) 5x projecten met diverse frequentie - Reguliere activiteiten: Open inloop 4x per week minimaal 12 jongeren per avond, fitness 8x per week 11 jongeren per keer, diverse cursussen, zomertour en uitstapjes sport en recreatie 1x per jaar en 10x per jaar minimaal 12 jongeren per keer. 	Het repeteren voor een eindpresentatie (theater of muziekproductie) of een wedstrijd, of de organisatie van een stedelijk evenement.
Financieringsbronnen	budgetsubsidie	
Wettelijke regelingen		
Organisatie	<ul style="list-style-type: none"> * Gesubsidieerde instelling * professionele of vrijwilligersorganisatie??? * Centrale organisatie 	Tandem is gesubsidieerd, professioneel en werkt zowel centraal als decentraal. Dit project is centraal.
Gemeentelijke bijdrage	In het kader van Perspectiefnota is besloten om de jaarlijkse subsidie van € 72.770,- te behouden en per 1 juli 2005 nog €100.000,- toe te voegen aan het budget van JC Staddijk voor de personele ondersteuning, waarmee 78 uur jongerenwerk en beheer gerealiseerd moeten worden. De personele ondersteuning door St. Tandem komt hiermee te vervallen.	
Fte's	78u ondersteuning staat ongeveer gelijk aan 2,2 fte's	
Normen	Niet aanwezig	Niet aanwezig
Spreiding over de stad	1 locatie	
Omvang doelgroep	Jongeren van 14-25 jaar (ongeveer 25.000)	Multiculturele allochtone jongeren in de leeftijd 15-25 jaar.
Aantal gebruikers	200 verschillende jongeren per week	
Schaalniveau	Stadsniveau	
Basis- of plusvoorziening	Basisvoorziening	

Deelproduct meedenkgroep		
Gegevens	<i>Jongeren aan Zet</i>	<i>Participatieactiviteiten SOM en Tandem</i>
Doelstellingen	Jongeren kunnen hun eigen omgeving veranderen en verbeteren door eigen initiatieven en ideeën.	Ondersteunen van groepen bij het creëren van een eigen plek in de buurt
Taken, activiteiten	Kweekvijver JAZ PR en werving JAZ Ondersteuning jongeren in Nijmegen Advies aan allerlei instanties in Nijmegen	Ondersteunen van o.a. lokale projecten voor jeugdparticipatie. Communicatie met de lokale overheid
Financieringsbronnen	GSO/GSB gelden	GSO/GSB, jeugdwijkbudgetten, Budgetsubsidie 2005-2008
Wettelijke regelingen		
Organisatie	* Gesubsidieerde instelling * Vrijwilligersorganisatie * Centrale organisatie	Tandem en SOM zijn gesubsidieerde, professionele en centrale organisaties, dit project is wijkgericht.
Gemeentelijke bijdrage	€7.000 p.j. in de periode 2005-2008	9 participatieprojecten €50.000
Fte's		
Normen	Niet aanwezig	Niet aanwezig
Spreiding over de stad	Het streven van JAZ is van elke middelbare school in Nijmegen een lid te hebben.	
Omvang doelgroep	Jongeren tussen de 14 en de 21 jaar.	Kinderen en jongeren van 9-18 jaar
Aantal gebruikers	12 deelnemers direct, en indirect nog eens 100 jongeren	
Schaalniveau	Stadsniveau	Stadsniveau
Basis- of plusvoorziening	Basisvoorziening	Basisvoorziening

Deelproduct meedenkgroep vervolg		
Gegevens	<i>SOM-project "de buurt ons huis, de stad ons huis"</i>	
Doelstellingen	'De Buurt, Ons Huis': project voor alle groepen van het basisonderwijs. Het gaat over de directe leefomgeving, de buurt, van de kinderen. De doelstelling van het totale project is dat leerlingen hun <i>positieve houding ten aanzien van de buurt versterken</i> . 'De Stad, Ons Huis': leerlingen van het voortgezet onderwijs doen via bezoekjes en interviews kennis op over de werkzaamheden van bedrijven en instellingen in hun eigen stad.	
Taken, activiteiten	'De buurt ons huis': Het doen van onderzoek in de wijk door leerlingen, plannen maken voor positieve actie en dit presenteren. 'De Stad, Ons Huis': bestemd voor de eerste drie klassen van het voortgezet onderwijs. De leerlingen doen onderzoek doen binnen een zelf te kiezen thema onder andere via internet en nemen interviews af bij vertegenwoordigers van verschillende beroepen. Tenslotte presenteren de leerlingen hun bevindingen.	
Financieringsbronnen	GSO/GSB, jeugdwijkbudgetten	
Wettelijke regelingen		
Organisatie	Dit project is gesubsidieerd en wijkgericht	
Gemeentelijke bijdrage	€35.000 tot 2006, daarna een mogelijke afbouw richting €10.000 - €5.000	
Fte's		
Normen		
Spreiding over de stad		
Omvang doelgroep	Het project 'De Stad, Ons Huis' is bestemd voor de eerste drie klassen van het voortgezet onderwijs 'De Buurt, Ons Huis' is een project voor alle groepen van het basisonderwijs	
Aantal gebruikers	Buurt Ons Huis: 75% van de Nijmeegse basisscholen Stad Ons Huis:	
Schaalniveau	Stadsniveau, per wijk uitgevoerd	
Basis- of plusvoorziening	Basisvoorziening	

Deelproduct school en hulp primair onderwijs			
Gegevens	<i>5 scholen en hulpteams primair onderwijs</i>	<i>schoolmaatschappelijk werk NIM primair onderwijs</i>	<i>Handboek school en hulp primair onderwijs</i>
Doelstellingen	Succesvol laten verlopen van de schoolloopbaan van leerlingen door problemen tijdig te signaleren, lichte hulp inzetten en tijdig doorleiden naar zwaardere hulpvormen als dat nodig is. Voorkomen dat leerlingen met sociaal-emotieve, lichamelijke, of cognitieve problematiek of combinaties hiervan slechter gaan presteren, uitvallen of dat de problematiek onnodig verergert.		
Taken, activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> * Diagnostiek: uitzoeken wat er met de leerling aan de hand is * Advies aan de school * Inschakeling van derden * Inzet capaciteit van de participanten in het zorgteam * Verwijzing van de leerling naar elders 	<ul style="list-style-type: none"> *Kortdurende hulptrajecten op het speciaal basisonderwijs *Kortdurende hulpverlening *Deelname aan 5 multidisciplinaire School en Hulp teams (10x per jaar) *Verwijzing, consultatie, advies zorgverbreding op school 	Redactiegroep, bestaande uit medewerkers van GGD, NIM, BJZ, PO en Gemeente. Schrijven en toetsen van teksten en producties. Eindredactie op aangeleverde producten en bijstellingen.
Financieringsbronnen	nvt	Gedeeltelijk Reserve GSB Speerpunt Jeugd	nvt
Wettelijke regelingen			
Organisatie	<ul style="list-style-type: none"> * Gesubsidieerd project * Professioneel * Centraal (wel gericht op scholen) 	<ul style="list-style-type: none"> * Gesubsidieerde organisatie * Professionele organisatie * Centrale organisatie 	<ul style="list-style-type: none"> * Gesubsidieerd project * Professioneel project * Centraal project
Gemeentelijke bijdrage	2004: €4.605 (samen met handboek school en hulp primair onderwijs) 2005: -	2004: €373.845 (5433 uur x € 68,81) 2005: €291.123	€4.605 (samen met 5 school en hulpteams primair onderwijs) 2005: -
Fte's		2.505 netto aantal uren per school School en Hulp uren 2.928 netto uren van budgetcontract NIM	
Normen	Niet aanwezig	Niet aanwezig	Niet aanwezig
Spreiding over de stad	Vijf School & Hulp Teams voor primair onderwijs: Lindenholt, Dukenburg, Zuid, West, en Oost	Er wordt hulp gegeven aan 40 scholen in het primair onderwijs.	NVT; het Handboek School en Hulp verschijnt in de vorm van een ringband en digitaal op een website
Omvang doelgroep	Lindenholt: 7 scholen, Dukenburg: 10 scholen, Zuid: 9 scholen, West: 7 scholen, Oost: 16 scholen	Alle scholen primair onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> * Coördinatoren leerlingenzorg; * Leden multidisciplinaire teams * Leerkrachten en directeuren; * Gemeenten; * Leerplichtambtenaren; * Overige bij de hulpverlening betrokken instellingen
Aantal gebruikers	Lindenholt: 4 scholen (57%), Dukenburg: 6 scholen (60%), Zuid: 3 scholen (34%), West: 1 school (14%), Oost 4 scholen (25%)	40 scholen in het primair onderwijs	
Schaalniveau	Wijkniveau	Wijkniveau	
Basis- of plusvoorziening	Plusvoorziening	Plusvoorziening	

Deelproduct school en hulp voortgezet onderwijs			
Gegevens	<i>5 scholen en hulpteams voortgezet onderwijs</i>	<i>schoolmaatschappelijk werk NIM voortgezet</i>	<i>Handboek school en hulp voortgezet onderwijs</i>
Doelstellingen	Succesvol laten verlopen van de schoolloopbaan van leerlingen door problemen tijdig te signaleren, lichte hulp inzetten en tijdig doorleiden naar zwaardere hulpvormen als dat nodig is. Voorkomen dat leerlingen met sociaal-emotieve, lichamelijke, of cognitieve problematiek of combinaties hiervan slechter gaan presteren, uitvallen of dat de problematiek onnodig verergert.		
Taken, activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> * Diagnostiek: uitzoeken wat er met de leerling aan de hand is * Advies aan de school * Inschakeling van derden * Inzet capaciteit van de participanten in het zorgteam * Verwijzing van de leerling naar elders 	Deelname School en Hulpteams 25 locaties kortdurende hulptrajecten verwijzing, consultatie, advies, zorgverbreding op school	Redactiegroep, bestaande uit medewerkers van GGD, NIM, BJZ, PO en Gemeente. Schrijven en toetsen van teksten en producties. Eindredactie op aangeleverde producten en bijstellingen.
Financieringsbronnen	Budgetsubsidie 2005.	Gedeeltelijk Reserve GSB Speerpunt Jeugd	nvt
Wettelijke regelingen			
Organisatie	<ul style="list-style-type: none"> * Gesubsidieerd project * Professioneel * Centraal (wel gericht op scholen) 	<ul style="list-style-type: none"> * Gesubsidieerde organisatie * Professionele organisatie * Centrale organisatie 	<ul style="list-style-type: none"> * Gesubsidieerd project * Professioneel project * Centraal project
Gemeentelijke bijdrage	2004: €349.693,- 2005: €385.010,-	€ 362.009,= over 2004 (5261 uur x € 68,81)	2004: €122.270 2005: -
Fte's		5.082 uur per jaar (3082 SMW-uren, 1.120 uur overgangsmatregelen, 880 uur algemene pot, 179 uur ontwikkeling schoolmaatschappelijk werk)	
Normen	Niet aanwezig	Niet aanwezig	Niet aanwezig
Spreiding over de stad		25 locaties	NVT; het Handboek School en Hulp verschijnt in de vorm van een ringband en digitaal op een website
Omvang doelgroep	Alle scholen voortgezet onderwijs in Nijmegen.	Alle scholen voortgezet onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> * Coördinatoren leerlingenzorg; * Leden multidisciplinaire teams * Leerkrachten en directeuren; * Gemeenten; * Leerplichtambtenaren; * Overige bij de hulpverlening betrokken instellingen
Aantal gebruikers		9 scholen voortgezet onderwijs	
Schaalniveau	Wijkniveau	Wijkniveau	
Basis- of plusvoorziening	Plusvoorziening	Plusvoorziening	

Deelproduct toeleiding kwetsbare groepen		
Gegevens	<i>Toeleiding voorschoolse voorzieningen</i>	<i>opvoedingsondersteuning op open wijk scholen</i>
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> - Verhoging van 10% van het bereik van voorschoolse voorzieningen onder Marokkanen, Somaliërs en Antillianen (huidig percentage nog niet bekend). - Vergroting deelname 2 en 3 jarigen aan peuterspeelzaal en kinderopvang. - Taalstimuleringsprojecten voor alle 0-4 jarigen die tot gewichtsléerlingen worden gerekend, waarbij ook ouders worden betrokken. - De St. Kion moet de leerlinggewichten van alle kinderen in de kinderopvang administratief gaan vastleggen. - Experiment kindvolgsysteem ten behoeve van vroegsignalering en preventie 	Bereik van 50 % onder Marokkaanse, Antilliaanse en Somalische ouders bij activiteiten in het kader van opvoedingsondersteuning in de Open Wijk Scholen.
Taken, activiteiten		<ul style="list-style-type: none"> - Opvoedingsondersteuning voor alle 4-12 jarige gewichtsléerlingen en hun ouders. - Een leerlingvolgsysteem in alle open wijk scholen. - Betrekken van ouders bij hulpverlening aan kinderen met problemen. - Elke open school zal werken met een taalbeleidsplan en een leerlingzorgplan, als onderdeel van GOA.
Financieringsbronnen	nvt	nvt
Wettelijke regelingen		
Organisatie		Tandem is een gesubsidieerde, professionele, centrale organisatie, dit project is gericht op de open wijk scholen, wijkgericht dus.
Gemeentelijke bijdrage	2004: € 23.415 nader te verdelen 2005: -	
Fte's		
Normen	Niet aanwezig	Niet aanwezig
Spreiding over de stad		
Omvang doelgroep	0-4 jarigen	4000 gewichtsléerlingen
Aantal gebruikers		
Schaalniveau	Wijkniveau	Wijkniveau
Basis- of plusvoorziening	Plusvoorziening	Plusvoorziening

Deelproduct uitbreiding opvoedingsondersteuning projecten			
Gegevens	Opvoedingsondersteuning Tandem		
	<i>Spel aan Huis</i>	<i>Opstap</i>	<i>Instapje</i>
Doelstellingen	Bereik van 40 gezinnen in Willemkwartier, Wolfskuil, Neerbosch-Oost en Waterkwartier, waarvan minimaal 60 % van allochtone afkomst.	De thuissituatie voor opgroeiende allochtone kinderen te optimaliseren	Antilliaanse en Surinaamse moeders van 1,5 jarigen ondersteunen in de opvoeding
Taken, activiteiten	Allochtone gezinnen instrumenten bieden bij het opbouwen van een opvoedingsrelatie en daarmee de ontplooiingskansen van de kinderen te vergroten.	<ul style="list-style-type: none"> * Aanbieden spel- en ontwikkelingsmateriaal * Individuele ondersteuning thuis * Themabijeenkomsten voor de ouders * Spelletjesmiddagen voor de ouders 	<ul style="list-style-type: none"> * Aanbod in de wijken Dukenburg, Lindenholt, Neerbosch-Oost, Hatert en Hees * Afsluiting van 20 gezinnen per jaar. * Caseload van 13 gezinnen.
Financieringsbronnen			
Wettelijke regelingen			
Organisatie	<ul style="list-style-type: none"> * Gesubsidieerd * Professioneel * Wijkgericht 	<ul style="list-style-type: none"> * Gesubsidieerd * Professioneel * Wijkgericht 	<ul style="list-style-type: none"> * Gesubsidieerd * Professioneel * Wijkgericht
Gemeentelijke bijdrage	€ 113.582,44 (spel aan huis/ouderbegeleiding)	€ 113.582,44 (spel aan huis/ouderbegeleiding)	€ 39.083,43
Fte's		9 assistenten, buurtmoeders, met een ID-baan. 3 opstapmedewerkers en 1 projectcoördinator	
Normen	Niet aanwezig	Niet aanwezig	Niet aanwezig
Spreiding over de stad	4 wijken		5 wijken
Omvang doelgroep	Allochtone gezinnen met kinderen van 2-4 jaar	Allochtone ouders van kinderen 4-6 jaar.	Antilliaanse, Surinaamse en Arubaanse gezinnen met kinderen (leeftijd 8-18 maanden), die perspectief dreigen te verliezen
Aantal gebruikers	Per jaar 15 gezinnen per wijk, in totaal gemiddeld 40 gezinnen per jaar	Jaarlijks 100 gezinnen die twee jaar deelnemen aan het programma	26 gezinnen per jaar
Schaalniveau	Wijkniveau	Wijkniveau	Wijkniveau
Basis- of plusvoorziening	Plusvoorziening	Plusvoorziening	Plusvoorziening

Deelproduct uitbreiding opvoedingsondersteuning projecten		
Gegevens	<i>Stichting Een Slingertouw</i>	<i>Ouderbegeleiding Kion/Tandem</i>
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> - Bij vakken in taal en wereldoriëntatie wordt het opdoen van praktisch inzicht en technische vaardigheden concreet ingevuld. - Leerlingen doen sociale vaardigheden op doordat zij leren samenwerken, hetgeen positief is voor hun sociaal-emotionele ontwikkeling; - Ouders worden in de begeleiding van kinderen op school betrokken en krijgen zo meer pedagogische en didactische vaardigheid; - De leerkracht krijgt meer ruimte om differentiatie tussen leerlingen effectief in te zetten 	<ul style="list-style-type: none"> - Vergroten van ontwikkelingskansen van kinderen (0-4 jaar) en het bieden van ondersteuning aan ouders bij de opvoeding - Versterking opvoedingsvaardigheden van ouders - Toeleden van kinderen naar hulp - Ondersteuning peuterspeelzaalleidsters <p>De hieraan gerelateerde geformuleerde resultaten zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aanbod op I-zalen in Goffert, Willemskwartier en Neerbosch-Oost; - Huisbezoek aan 50 gezinnen; - Bereik van 75 % van de ouders aan de themakoffie-ochtenden.
Taken, activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> - Activiteiten op vier basisscholen - Bereik minimaal 225 kinderen per jaar met een leerlinggewicht en op indicatie van de leerkracht, die een jaarprogramma volgen. - Bereik minimaal 27 ouders per jaar die voldoen aan gewichtscriteria die minimaal een half jaar programma draaien. - Bereik van 8 leerlingen per jaar. - Ontwikkeling van 4 programma's per school voor 9 thema's per jaar. - Uitbreiding van de woordenschat van de deelnemende leerlingen met minimaal 10% per jaar (blijkend uit toetsen). - Versterking technische vaardigheden van deelnemende leerlingen - Deelname van minimaal 4 externe instellingen per jaar aan de programma's. - Per thema vinden minimaal 5 praktijklessen plaats, met minimaal 2 thema's - Het project moet resulteren in een vast onderdeel van het jaarprogramma van de school. 	<ul style="list-style-type: none"> - Koffie- / themaochtenden peuterspeelzalen - Themabijeenkomsten peuterspeelzalen - Logopedisch onderzoek - Gesprekken met ouders/peuterspeelzaalleidster naar aanleiding observaties van kinderen op de speelzaal en kindbesprekingen tussen peuterspeelzaalleidster en ouderbegeleidster
Financieringsbronnen	Sociale Integratie en Veiligheid' en GSB-middelen	Ondersteuningssubsidie
Wettelijke regelingen		
Organisatie	<ul style="list-style-type: none"> * Gesubsidieerd * Professioneel * Centraal 	<ul style="list-style-type: none"> * Gesubsidieerd * Professioneel * Wijkgericht
Gemeentelijke bijdrage	2004: €65.500; 2005: €65.500	2004 € 21.000; 2005: €21.000
Fte's		3 beroepskrachten
Normen	Niet aanwezig	Niet aanwezig
Spreiding over de stad		Goffert, Willemskwartier en Neerbosch-Oost.
Omvang doelgroep	Kinderen van 4 tot 12 jaar	Ouders en hun kinderen in aanpakwijken (momenteel 0-4 jaar in Willemskwartier, Goffert en Neerbosch-Oost)
Aantal gebruikers		110 ouders per jaar.
Schaalniveau	Stadsniveau	Wijkniveau
Basis- of plusvoorziening	Plusvoorziening	Plusvoorziening

Deelproduct ouder kind centra (OKC)				
Gegevens	OKC Willemskwartier	OKC Wolfskuil	OKC Neerbosch-Oost	OKC Hatert
Doelstellingen	De doelstellingen zijn gebaseerd op vier beleidsterreinen multicultureel beleid, opvoedingsondersteuning, emancipatie en arbeid, en op de vier pijlers van de OKC's: zelforganisatie en zelfbestuur, open aanbod, werk wordt betaald en kinderen horen erbij. De doelstellingen zijn: 1) versterken van de opvoedingsvaardigheden van ouders; 2) Bevorderen van de integratie in de wijk; 3) bevorderen van maatschappelijke participatie			
Taken, activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> * Sport * Drie creatieve groepen * Kinderrestaurant (2x per maand) * Open inloop * Kleuterclub * Moeder/meiden avond (2x per jaar) 	<ul style="list-style-type: none"> * Kerngroep, 1x p.m. * Avond activiteit creatief, 1x p.w. * Project met voorwerk, 1x p.w. * Multicultureel koken, 1x p.w. * Fietsles, 1x p.w. * Turkse vrouwen inloop, 1x p.w. * Open inloop, 1x p.w. * Bewegen op muziek, 1x p.w. * Zelf kleding maken, 1x p.w. * Creatief bloemschikken, 1x p.w. * Vrouwenactiviteiten, 3x p.j. 	<ul style="list-style-type: none"> * Werkgroep OKC, 2x per half jaar * Koffie-inloop, 1x p.w. * Marokkaanse vrouwengroep, 1x p.w. * Turkse vrouwengroep, 1x p.w. * Multiculturele activiteiten, 3x per jaar * Sportgroep, 8x per half jaar * Crea-doe activiteit, 2x per half jaar 	<ul style="list-style-type: none"> * Open inloop, 1x p.w. * Peuter instuif, 2x per half jaar * Fietsles, 10x per half jaar * Vrijwilligersdag, 1x p.j. * Creatief, 5x per half jaar * Thema-ochtend, 2x per half jaar * Familie verwendag, 1x per half jaar * Informeel leren, 10x per half jaar * Multicultureel, 2x per half jaar
Financieringsbronnen	Budgetcontract Tandem en bewonersbudgetten van bewonersverenigingen			
Wettelijke regelingen				
Organisatie	<ul style="list-style-type: none"> * Gesubsidieerde instelling * Professionele instelling * Wijkgerichte instelling 			
Gemeentelijke bijdrage	In 2002 gemiddeld per OKC € 22.689, € 13.613 van budgetcontract Tandem en € 9.076 van bewonersbudgetten van bewonersverenigingen. € 99.580 in 2004, 2005: -			
Fte's	Er werken drie gastvrouwen met een ID-baan bij dit OKC en ze zijn in dienst bij stichting wijkwerk. Tandem ondersteunt ieder OKC met 12 uur in de week begeleiding	Er zijn drie gastvrouwen in vaste dienst, allen voor 32 uur, met een ID-baan. Ze worden uitbetaald door stichting wijkwerk. Tandem ondersteunt ieder OKC met 12 uur in de week begeleiding.	Er zijn in 2002 twee gastvrouwen in dienst voor 16 uur en 18 uur in de week. samen is dat 34 uur in de week. (Ze hebben een ID-baan) De vrouwen zijn in dienst van wijkwerk. Tandem ondersteunt ieder OKC met 12 uur in de week begeleiding.	Er zijn drie vrouwen in dienst, die ieder 30 uur werken, ze hebben een ID-baan. De gastvrouwen zijn in dienst van stichting wijkwerk. Tandem ondersteunt ieder OKC met 12 uur in de week begeleiding
Normen	Niet aanwezig			
Spreiding over de stad	In vier wijken zijn OKC's gelegen: Willemskwartier, Wolfskuil, Neerbosch-Oost en Hatert.			
Omvang doelgroep	Alle ouders in de wijk, voornamelijk met jonge kinderen			
Aantal gebruikers	58 volwassenen per week	69 volwassenen per week	32 volwassenen per week	30 volwassenen per week
Schaalniveau	Wijkniveau	Wijkniveau	Wijkniveau	Wijkniveau
Basis- of plusvoorziening	Plusvoorziening	Plusvoorziening	Plusvoorziening	Plusvoorziening

Deelproduct Homestart en Vitalis		
Gegevens	<i>Homestart Meijhorst en Hatert</i>	<i>Vitalis door NIM</i>
Doelstellingen	Het ondersteunen van gezinnen met kinderen onder de 7 jaar die de dagelijkse taken niet goed aan kunnen door vrijwilligers. Het nevendoeel is: Persoonlijke groei en sociale activering van vrijwilligsters d.m.v. een gerichte training, begeleiding en wekelijkse contacten met gezinnen waarbij een beroep gedaan wordt op hun deskundigheid/ervaring m.b.t. het opvoeden van kinderen	- Begeleiding van kinderen en jongeren van 5 tot 23 jaar die zich door een tekort aan aandacht in de thuissituatie in een kwetsbare positie bevinden. - Totaal bereik 30 jeugdigen per jaar (is extra bereik van 10 jeugdigen).
Taken, activiteiten	Home-Start is een tijdelijk steuntje in de rug voor en gezin. Het biedt ondersteuning, vriendschap en praktische ondersteuning aan gezinnen met jonge kinderen. Activiteiten t.a.v. de gezinnen: Huisbezoeken bij de gezinnen door de vrijwilligsters met als doel de ouder zo te ondersteunen dat ze weer op eigen kracht verder kan. Activiteiten t.a.v. de vrijwilligsters: Training nieuwe vrijwilligsters door de coördinator van Home-Start. Individuele en groepswijze begeleiding van de vrijwilligsters door de coördinator van Home-Start.	Een vrijwilliger gaat met het kind een vriendschappelijk band aan. Vrijwilligers ondernemen gedurende een periode van een jaar elke week 4 uur met het kind activiteiten, zoals er op uit trekken, creatief bezig zijn, koken, bakken of gewoon met het kind praten of laten verteelen wat hem of haar bezighoudt, helpen bij het maken van huiswerk of het kind in contact brengen met een sport- of hobbyclub en zijn supporter zijn.
Financieringsbronnen	Binnen begroting O&O middelen, GSB/ gemeentelijke middelen	GSB/ gemeentelijke middelen, begroting O&O
Wettelijke regelingen		
Organisatie	* Gesubsidieerde organisatie * Vrijwillige organisatie * Wijkgerichte organisatie	* Gesubsidieerde organisatie * Professionele organisatie (maar steunt heel erg op vrijwilligers) * Centrale organisatie
Gemeentelijke bijdrage	In 2004 krijgt Stichting Tandem, Home-Start € 62.862. In 2005 krijgen Vitalis en Home-Start samen: € 42.827,00.	In 2004 krijgt NIM Vitalis € 52.260,00, in 2005 krijgen Vitalis en Home-Start samen: € 42.827,00.
Fte's	1 betaalde coördinator	
Normen	Niet aanwezig	Niet aanwezig
Spreading over de stad	1 filiaal in Nijmegen.	1 filiaal in Nijmegen
Omvang doelgroep	Elk gezin met ten minste één kind van zes jaar of jonger dat behoefte heeft aan ondersteuning. Totaal bereik Hatert en Meijhorst 30-45 gezinnen, waarvan de helft allochtoon is (is extra bereik gezinnen in Dukenburg, Meijhorst). Vrijwilligsters die vanuit hun privé- en/of werksituatie ervaring hebben in het opvoeden van kinderen.	Kinderen (5-23 jaar) die door een gebrek aan aandacht kwetsbaar zijn
Aantal gebruikers	In 2003 bereik van 33 gezinnen in Hatert, waarvan 61% allochtoon is. Inzet van 21 vrijwilligers in Hatert, waarvan 1 van allochtone afkomst	
Schaalniveau	Wijkgericht	Wijkgericht
Basis- of plusvoorziening	Plusvoorziening	Plusvoorziening

Deelproduct wijkgebonden jeugdwerk		
Gegevens	Sociaal cultureel wijkwerk Tandem	Sociaal cultureel wijkwerk Phaedon
Doelstellingen	<p>Het doen uitvoeren van sociaal-cultureel werk voor jeugdigen van 0-25 jaar in alle Nijmeegse wijken, met name in achterstandssituaties, door Tandem en Phaedon. Hierbij is sprake van een basispakket voor alle jeugdigen en een pluspakket voor risico- en probleemjeugd.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aanbod bereikt wekelijks 20% van alle Nijmeegse jeugdigen in de wijken - Aanbod bereikt per wijk tenminste 15% van de risicojeugd - Aanbod in 4 wijken van projecten voor ontwikkeling van vormen van jongerenzelfbeheer - Aanbod scoort nog in overleg te bepalen tevredenheidsscore onder deelnemers en ouders/opvoeders - Aanbod volgens nadere subsidieafspraken in Meijhorst door Phaedon 	
Taken, activiteiten		Inzet in jongerencentrum De Boerderij in Meijhorst
Financieringsbronnen		Subsidie Phaedon komt uit flexibele budgetten. In 2005 zijn de financieringsbronnen: flexibel budget 2005, flexibele wijkaanpak 2005 en budget jongerenactiviteiten.
Wettelijke regelingen		
Organisatie		<ul style="list-style-type: none"> * Gesubsidieerde stichting * Vrijwilligers * Wijkgericht
Gemeentelijke bijdrage	Bekostiging van Tandem is onderdeel van totale reguliere subsidie aan Tandem	In 2003 voorstel om Phaedon € 10.800 subsidie te geven voor hun totale inzet in jongerencentrum De Boerderij in Meijhorst, voor personeelslasten. In 2005 voorstel voor €176.301
Fte's		Twee beroepskrachten (2 fte's) en 1 gesubsidieerde baan
Normen	Niet aanwezig	Niet aanwezig
Spreiding over de stad		Eén locatie in Meijhorst
Omvang doelgroep	Jongeren 0-25 jaar, uit heel Nijmegen	Jongeren tussen de 10 en 18 uit voornamelijk Meijhorst, Malvert en Aldenhof.
Aantal gebruikers		300 tot 500 bezoekers per week.
Schaalniveau	Stadsniveau	Wijkniveau
Basis- of plusvoorziening	Basis- en plusvoorziening	

Trends op het gebied van integraal jeugdbeleid

Allereerst zal een algemeen beeld van de Nijmeegse jeugd worden gegeven, vervolgens zal dieper worden ingegaan op de sociale processen die van toepassing zijn op de jeugd.

Algemeen beeld Nijmeegse jeugd

De totale omvang van de Nijmeegse jeugd (mensen jonger dan 25) bedroeg per 1 januari 2005 49.253 personen. Dit is 31,1% van de totale Nijmeegse bevolking. Ten opzichte van 2000 (30,3%) is dit een lichte stijging. In tabel 3.1 is dit terug te vinden. Uit deze tabel blijkt ook dat vooral de leeftijdscategorie 20-24 in zowel 2000 als in 2005 eruit springt. Ten opzichte van 2000 heeft er ook een groei van 0,5% plaatsgevonden. De grootste groei heeft de afgelopen vijf jaar plaatsgevonden in de leeftijdscategorie 15-19-jarigen met 0,7%. Het aantal jonge kinderen in de leeftijd van 0-9 jaar neemt wel af van 10,7% in 2000 naar 10,3% in 2005.

Tabel 3.1: Omvang Nijmeegse jeugd naar leeftijd en geslacht

Inwoners		Per 1 januari 2005			Per 1 januari 2000	
Jonger dan 25 jaar	49.253	(31,1%)			46.182	(30,3%)
25 jaar en ouder	108.962	(68,9%)			106.104	(69,7%)
Totaal		158.215				152.286
	leeftijd	man	vrouw	Totaal 2005		Totaal 2000
	0-4	4.283	4.189	8.472 (5,3%)		8.380 (5,5%)
	5-9	4.123	3.830	7.953 (5,0%)		7.883 (5,2%)
	10-14	4.023	3.838	7.861 (5,0%)		7.552 (5,0%)
	15-19	4.484	5.177	9.661 (6,1%)		8.281 (5,4%)
	20-24	6.263	9.043	15.306 (9,7%)		14.086 (9,2%)
	25+	52.492	56.470	108.962 (68,9%)		106.104 (69,7%)
Totaal		75.668	82.547	158.215 (100%)		152.286 (100%)

Bron: Gemeente Nijmegen, Gemeentelijke Basisadministratie.

Van de 0-17-jarigen behoort ruim een kwart tot de niet-westerse allochtonen (26%). Bij de 18-24-jarigen geldt dat voor 20%. Bij de Nijmegenaren vanaf 25 jaar is het aandeel niet-westerse allochtonen een stuk kleiner (12%). Het aandeel niet-westerse allochtonen onder de 10-17-jarigen is toegenomen van 23% in 1999 naar 26% in 2003. Tot de niet-westerse allochtone jongeren behoren relatief veel Turken en Marokkanen. Van alle 0-17-jarigen is 5,8% van Turkse herkomst en 4,2% van Marokkaanse herkomst.

Het Nijmeegse integrale jeugdbeleid richt zich op alle jongeren tot en met 17 jaar en aanvullend op risico- en probleemjongeren van 18 t/m 24 jaar.

Per stadsdeel is beter vast te stellen waar problemen zich voordoen. Daarbinnen kan nog gekeken worden naar wijk- en buurtniveau, waar specifieke problemen zich voordoen. Om een beeld te krijgen van de jeugd per stadsdeel kan naar een aantal indicatoren gekeken worden.

In tabel x zijn per stadsdeel een aantal verschijnselen met betrekking tot jongeren vergeleken ten opzichte van Nijmegen in het algemeen. Uit deze tabel blijkt dat er grote verschillen zijn per stadsdeel, op alle indicatoren. In het algemeen is te zeggen dat vooral in Oud-Oost, Midden-Zuid en Waalsprong een relatief gunstig beeld heerst op nagenoeg alle terreinen. Binnen deze stadsdelen kunnen op wijkniveau wel afwijkingen zijn, zoals de aanpakgebieden Spoorbuurt en de Kolpingbuurt. Er is wel al een verbetering opgetreden in deze wijken, maar ten opzichte van de stadsdelen scoren ze nog relatief laag.

Tabel 3.2: Een aantal indicatoren mbt. jongeren per stadsdeel

Stadsdeel	%0-14	% 0-25	%Niet- West. allochtone jeugdigen	%Gewichts leerlingen	%Havo/ VWO	Houding t.o.v. jongeren	Speel voorz .	Jongeren voorz.
<i>Nijmegen</i>	16	31	26	35	48	6,4	55	3,1
Centrum	5	30	22	35	57	5,9	43	4,6
Oud-Oost	13	32	15	8	72	7,1	61	3,0
Oud-West	17	33	40	75	24	5,6	47	3,3
Nieuw-West	15	30	34	42	41	6,3	64	3,5
Midden-Zuid	15	33	10	7	74	7,1	64	3,4
Zuidrand	15	28	27	39	43	6,5	56	3,0
Dukenburg	17	28	36	41	41	6,0	49	2,8
Lindenholt	22	36	26	30	39	5,9	54	3,0
Waalsprong	22	34	11	15	71	7,5	46	2,6

Bron: Gemeente Nijmegen, Stads- en wijkmonitor, deel wijk, Nijmegen, april 2004b.

Wijken die relatief ongunstig naar voren komen zijn Oud-West en Dukenburg. In beide stadsdelen zijn de achterstanden en kwetsbaarheden groter en zijn er meerdere buurten en wijken aan te wijzen waar dat voor geldt.

Binnen de stadsdelen blijken echter, zoals eerder opgemerkt, in een aantal gevallen grote verschillen per wijk zijn.

Groei aandeel jongeren met een niet-westerse achtergrond

Van de 0-17-jarigen behoort ruim een kwart tot de niet-westerse alloctonen (26%). Bij de 18-24-jarigen geldt dat voor 20%. Bij de Nijmegenaren van 25 jaar en ouder is het aan deel niet-westerse alloctonen een stuk kleiner (12%). De Turken en de Marokkanen zijn de grootste groepen niet-westerse alloctonen, van alle 0-17-jarigen is 5,8% van Turkse herkomst en 4,2% van Marokkaanse herkomst.

Het aandeel niet-westerse alloctonen onder de 10-17-jarigen is toegenomen van 23% in 1999 naar 26% in 2003.

In de aanpak- en attentiewijken wonen relatief veel niet-westerse allochtone jongeren (variërend van 35% van alle 0-17-jarigen in de aanpak- en attentiewijken in Nieuw West + Zuidrand tot 43% van alle 0-17-jarigen in de aanpak- en attentiewijken in Lindenholt tegenover 15% van alle 0-17-jarigen in de andere wijken).

De groep Nijmegenaren met een niet-westerse achtergrond zal tot 2010 flink groeien, tot ongeveer 20 procent van de bevolking. Omdat er onder hen veel jongeren zijn, zal een aandeel in de jongste leeftijdsklassen (tot 19 jaar) nog groter zijn: 30 procent in 2010. Die groei wordt veroorzaakt door zowel een hoog geboorteniveau onder deze allochtone groepen als door een immigratieoverschot.

Door de toenemende internationale migratie blijven er steeds nieuwe kinderen van allochtone afkomst Nederland binnenkomen. Zij hebben veelal een grote taal- en onderwijsachterstand. Een vraag hierbij is, hoe de samenleving er voor kan zorgen, dat alle kinderen voldoende worden toegerust om zelfstandig te kunnen functioneren in Nederland. Hierbij zouden sociale voorzieningen kunnen helpen, zoals taalcursussen, huiswerkbegeleiding of ander vormen van speciale begeleiding, vooral in wijken met veel alloctonen. Om te voorkomen dat de kinderen een achterstand krijgen zouden voorzieningen die beginnen bij de (taal)achterstand van de ouders, als Opstapje, kunnen worden uitgebreid.

Jeugdwerkloosheid

In de Jeugdmonitor is zijn geen vragen over werk opgenomen. Dit komt omdat deze enquête heeft plaatsgevonden onder 12-17 jarigen, die meestal nog niet full-time werken. Toch is het zeker relevant om de trends te bekijken wat betreft jeugdwerkloosheid.

Sinds de conjunctuur verslechterde in 2001, is de werkloosheid in Nederland flink gestegen. Jongeren zijn dan vaak de eersten die werkloos worden. Aan de groei van het aantal werkloze jongeren lijkt het afgelopen half jaar een eind te zijn gekomen. De jongeren profiteren namelijk vaak weer als eerste als de economie aantrekt. Voor ouderen is het vaak moeilijker om weer werk te vinden nadat ze werkloos zijn geworden. Het aantal jeugdwerklozen is momenteel al een aantal maanden nagenoeg stabiel, terwijl de totale werkloosheid nog stijgt met enkele duizenden per maand. Begin 2005 zijn in Nederland zo'n 115 duizend personen tussen 15 en 24 jaar werkloos, zo'n 13 tot 14 procent van de jeugdige beroepsbevolking.

In Nijmegen was het percentage werklozen in 2002 gelijk aan het landelijke niveau van ongeveer 4 procent. In de regio Nijmegen is bijna 7 procent van de jongeren werkloos in 2004 (persbericht www.nijmegen.nl, 21-9-2004). Het aantal werkloze jongeren is in ruim een jaar tijd gestegen met 10 procent. Als de Nijmeegse jeugdwerkloosheid de landelijke trends volgt, zal deze het percentage werkloze jongeren stabiliseren. Met een aantrekkende economie kan het percentage jeugdwerklozen ook gaan afnemen. Het is nu nog te vroeg om daar van te kunnen spreken.

Onderwijs

Zowel van de volwassen Nijmegenaren als de schoolleerlingen stijgt het gemiddelde onderwijsniveau. Bij de verschillen in onderwijsniveau tussen verschillende groepen leerlingen is het opleidingsniveau van de ouders de belangrijkste factor. Doordat ook het onderwijsniveau van de ouders is gestegen, heeft dit een gunstige invloed op de onderwijsprestaties van hun kinderen. In diverse wijken met (onderwijs) achterstand worden de activiteiten van de Open Wijkscholen uitgebreid en gewaardeerd.

Het opleidingsniveau van jongeren is toegenomen, maar nog veel jongeren voldoen niet aan de norm van de startkwalificatie: een havo- of vwo-diploma of een afgeronde basisopleiding op mbo-niveau. Van de jongeren in de leeftijd 23-27 heeft 13% geen startkwalificatie. Door het stijgende opleidingsniveau en de strenger geworden maatregelen tegen spijbelen en schoolverlating, zouden we kunnen verwachten dat dit percentage gaat dalen.

Binnen de stad zijn er wel grote verschillen en tussen groepen leerlingen. Als gekeken wordt naar gemiddelde cito-scores, zijn die van Oud-West het laagst. Ook Zuidrand en Dukenburg scoren onder het gemiddelde. Lindenholt zit net boven het gemiddelde (Gem. Nijmegen, april 2004a). Dit hangt ook samen met de relatief lage opleiding van de ouders in deze wijken. De verschillen tussen de verschillende wijken uit zich ook in enerzijds het percentage gewichtsleerlingen en anderzijds het aantal havo/vwo leerlingen. Ook hier blijken grote verschillen per wijk te bestaan. Relatief gunstige stadsdelen wat betreft gewichtsleerlingen zijn Oud-Oost (8%) en Midden-Zuid (7%). Relatief ongunstigere stadsdelen zijn Oud-West (75%), Nieuw-West (42%) en Dukenburg (41%).

De onderwijsachterstand van etnische minderheden is groot. Vooral de groep Marokkaanse leerlingen hebben een grote achterstand ten opzichte van de autochtone leerlingen. Maar de tweede generatie allochtonen, waarvan er nu nog

een gedeelte onderwijs volgt, doet het veel beter dan de eerste generatie. Van de eerste generatie Turken en Marokkanen heeft 20 procent een middelbaar-hoge of hoge opleiding, van de tweede generatie is dat nu al 30 procent. Ter vergelijking: van de autochtonen heeft 60 procent een middelbaar-hoge of hoge opleiding. De verwachting is dan ook dat de verschillen tussen het opleidingsniveau van autochtonen en allochtonen af zullen gaan nemen.

Circa de helft van de jongeren vindt het leuk op school, 9% vindt het er niet leuk of vreselijk. 1 op de 25 van de middelbare scholieren voelt zich op school wel eens onveilig. 1 op de 20 middelbare scholieren wordt regelmatig gepest in 2003, dat is een kleine afname in vergelijking met 1999. In vergelijking met 1999 zijn middelbare scholieren vaker tevreden over de aanpak van pesten door de school. Bij basisscholieren is dat niet het geval (Gem. Nijmegen & GGD, sept. 2004).

74% van alle 12-17 jarigen geeft aan dat ze het erg vinden als homoseksuele leeftijdgenoten gepest worden (Gem. Nijmegen, juli 2004). Bij havo/vwo-leerlingen en autochtonen ligt dit percentage hoger dan bij respectievelijk mbo/vmbo'ers en niet-westerse allochtonen. Opvallend is dat maar 29% van de Turkse en Marokkaanse jongeren het erg vindt als homoseksuele leeftijdgenoten gepest worden.

Een op de acht jonge leerlingen in Nederland spijbelt wel eens (CBS, 2004). Schoolverzuim zonder geldige reden is bij scholieren als studenten niet uitzonderlijk. Van de jongeren van 12–17 jaar was in 13 procent van de gevallen in 2004 sprake van spijbelen. Van de leerlingen en studenten tussen de 18 en de 24 jaar is dat 34 procent. Spijbelers verzuimen gemiddeld twee uur. In vergelijking met landelijke cijfers wordt er in Nijmegen weinig gespijbeld. Wel lijkt het spijbelgedrag in Nijmegen, net als in Nederland, toe te nemen van 3,7% in de periode 2000-2001 tot 5,4% in 2002-2003 (Gem. Nijmegen, april 2004). Ten gevolge van de betere registratie en aanpak van leerplichtige voortijdige schoolverlaters zijn er in vergelijking met 1999 nog maar weinig jongeren, die aangeven niet op school te zitten (0,8%). Door de strenger geworden maatregelen tegen spijbelen, bijvoorbeeld het heffen van boetes op spijbelgedrag, zou het spijbelgedrag af kunnen nemen.

Behalve op alle jeugd tot en met 17 jaar richt het Nijmeegse integrale jeugdbeleid zich aanvullend op risico- en probleemjongeren van 18 t/m 24 jaar. Uit registratiegegevens blijkt dat circa 6% van de niet-leerplichtige 18-22- jarigen voortijdig schoolverlater is (circa 800 jongeren, waarvan ruim een derde allochtoon is).

Sociaal klimaat

Jongerenproblematiek komt in veel wijken voor. Er lijkt op bepaalde plaatsen, wat betreft de verhouding tussen ouderen (volwassenen) en jongeren, sprake van een afnemende wederzijdse tolerantie. Van de ouderen geeft 40% aan vaak (13%) of soms (27%) jongerenoverlast te ervaren. In 1996 was dat 35% dus er is sprake van een stijging. De grootste overlast wordt veroorzaakt door lawaai, vernielingen, vervuiling en een gevoel van dreiging. Maar ook toenemende intolerantie tussen jong en oud draagt hier aan bij: soms wordt het gewoon aanwezig zijn van groepen jongeren al als overlast of bedreigend ervaren. Wijken die er qua jongerenproblematiek bovenuit steken zijn onder andere Wolfskuil, Biezen en Hatert. In deze wijken is ook vaak sprake van achterstandssituaties (Gem. Nijmegen, april

2004a). In het Stadscentrum is de jongerenoverlast de afgelopen 5 jaar overigens aanzienlijk gedaald.

Ook jongeren ervaren een toegenomen intolerantie tussen jong en oud. In 1999 vond 27% van de 12-17-jarigen dat de omgang tussen jong en oud in de buurt niet goed was, in 2003 vond 30% dat. Bij de jongeren ouder dan 18 jaar vond 12% dat in 1999 en in 2003 14%. In de aanpak- en attentiewijken vinden meer jongeren de omgang tussen jong en oud in de buurt niet goed dan in andere wijken.

De Wetenschappelijke Raad heeft een soortgelijke trend gesignaleerd in 2000 (Penninx, 2000). Ze waarschuwen voor een groeiende kloof tussen jong en oud, een dreigende oorlog tussen de generaties. De beste oplossing hiervoor zou een wijk- en buurtgericht beleid zijn, waardoor ouderen en jongeren mee met elkaar in contact komen en gezamenlijke projecten ondernemen.

Probleemgedrag onder Nijmeegse jongeren

Vier op de tien jongeren melden dat ze in het voorgaande jaar een of meer strafbare feiten gepleegd hebben. Ook in 1999 was dat het geval. Een op de vijf jongeren meldt vandalisme te hebben gepleegd, eveneens een op de vijf jongeren meldt diefstal te hebben gepleegd en een op de zeven jongeren meldt bij een gevecht betrokken te zijn geweest. Het aandeel jongeren, dat aangeeft veel strafbare feiten te plegen, is gedaald van 9% in 1999 naar 6% in 2003. Circa 1% meldt in het voorgaande jaar ernstige geweldsdelicten te hebben gepleegd.

Het aandeel jongeren, dat meldt wel eens met een wapen op zak te hebben rondgelopen, is gedaald van 8% in 1999 naar 5% in 2003. Het gaat vooral om messen. Twee respondenten hebben opgeschreven dat ze wel eens met een pistool hebben rondgelopen (Gem. Nijmegen, juli 2004).

Drie op de tien jongeren staan onverschillig tegenover het verkopen van softdrugs door leeftijdgenoten en tegenover winkeldiefstal. Zij gaven als antwoord dat het hen niets uitmaakt als iemand dat doet.

Er is geschat welk deel van de 12-17-jarigen "probleemrijk" is. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen overlast veroorzakend probleemgedrag (geëxternaliseerd probleemgedrag) en meer naar binnen gericht probleemgedrag (geïnternaliseerd probleemgedrag) (Gem. Nijmegen, juli 2004). Hierbij is te denken aan jongeren die zich ongelukkig, depressief of eenzaam voelen.

Het aandeel 12-17-jarige jongeren, dat overlast veroorzakend probleemgedrag vertoont, is gedaald van 11% in 1999 naar 8% in 2003. Dit soort probleemgedrag komt voornamelijk voor bij 15-17-jarige jongens. Voor de groep 18-24 zijn geen soortgelijke cijfers bekend. Wel is bekend dat van de 18-24 jarigen in 2003 1,8% een waarschuwing hebben gekregen van de politie, 4,3% heeft een bekeuring gekregen voor een strafbaar feit en 0,9% is door de politie opgepakt (Gem. Nijmegen, april 2004a).

Het aandeel jongeren in de leeftijd 12-17-jaar met meer naar binnen gericht probleemgedrag is in vergelijking met 1999 ongeveer gelijk gebleven (8%). Dit soort probleemgedrag is vooral waar te nemen bij 15-17-jarige meisjes. Bij nog eens 19% van de 12-17-jarigen is er sprake van een matig psychisch welbevinden. 5% van de 18-24-jarigen is geestelijk matig of ernstig ongezond. Nog eens 13% is geestelijk licht ongezond.

De overlap tussen overlast veroorzakend en naar binnen gericht probleemgedrag is beperkt. In totaal is 15% van de 12-17-jarigen "probleemrijk". Dat betekent dat 85% van de jongeren probleemarm is, in 1999 was dit 83%. De gebiedsverschillen m.b.t.

het aandeel probleemrijke jongeren zijn groter dan in 1999. Toch blijkt woongebied maar beperkt van invloed op het onderscheid tussen probleemarme en probleemrijke jongeren. Vooral leeftijd en geslacht zijn bepalende factoren. Probleemgedrag hangt onder meer samen met een slechte relatie met de ouders, gering schoolplezier en verkeerd voorbeeldgedrag van vrienden. Ook is er samenhang met het gebruik van drugs en alcohol.

Er is dus niet echt een trend te ontdekken op het gebied van jeugdcriminaliteit. Op landelijk niveau is dit ook het geval: in onderzoeken wordt alleen een toename gevonden van jeugdcriminaliteit in de politierapporten. Jaarlijks wordt zo'n 4% van de 12-17 jarigen verdacht van een strafbaar feit, wat de afgelopen jaren flink is toegenomen. In de zelfrapportage studies is deze toename niet terug te vinden en blijft het aandeel jongeren die zegt zich wel eens schuldig te hebben gemaakt aan een delict al jaren ongeveer gelijk (een kleine 20%). Dit hoeft niet noodzakelijk een stijging van delinquent gedrag onder jongeren te betekenen, maar zou met de registratie van criminaliteit door de politie te maken kunnen hebben.

Alhoewel er geen sprake is van toenemende jeugdcriminaliteit, is het niet verstandig de voorzieningen voor de jeugd op een lager pitje te zetten. Juist de aanwezigheid van jeugdvoorzieningen zou kunnen voorkomen dat meer jongeren ontsporen. Ongeveer 15 procent van de jongeren is probleemrijk en heeft extra begeleiding nodig. Aangezien er ook geen daling heeft plaatsgevonden in de jeugdcriminaliteit, blijven deze (plus)voorzieningen nodig. Verder is het belangrijk om te zorgen dat de criminele jongeren niet in een criminele wereld blijven zitten, maar een goede opleiding en werk krijgen. Om dit te bereiken zijn de voorzieningen voor de risico- en probleemjeugd zeer relevant.

Veiligheid

In vergelijking met 1999 voelen meer jongeren zich vaak (13%) of soms onveilig (48%). In 1999 waren deze percentages respectievelijk 7% en 41%. Deze percentages zijn hoger dan bij volwassenen. Van de volwassenen voelt 4% zich vaak onveilig en 24% soms.

Behalve in de eigen buurt, voelt een deel van de jongeren zich ook in andere buurten onveilig. Circa een kwart van de 12-17-jarigen voelt zich 's avonds in het stadscentrum wel eens onveilig. Onveiligheidsgevoelens komen relatief vaak voor bij jongeren in aanpak- en attentiewijken.

Het onveiligheidsgevoel onder jongeren wordt vooral veroorzaakt door volwassenen, maar ook door andere jongeren en door drugsdealers. Niet alleen bij jongeren, maar ook bij volwassenen is er sprake van angst voor (andere) jongeren. De meest genoemde reden waarom volwassenen zich in de woonbuurt niet veilig voelen is dat men bang is voor groepjes hangjongeren (geldt voor 7% van alle volwassenen).

Ruim 40% van de jongeren is het afgelopen jaar slachtoffer geworden van strafbare feiten. De meest voorkomende vormen zijn diefstal van spullen, geld of fiets. In de leeftijdscategorie 12-17 jaar zijn nauwelijks verschillen tussen 1999 (46%) en 2003 (47%), in de categorie 10-11 jarigen is een daling waar te nemen van 45% in 1999 naar 36% in 2003.

Nederlandse jongeren zijn ook vaak bij criminaliteit betrokken als dader (CBS, 2004). Meer dan de helft van de jongeren van 12-24 jaar gaf in 2003 aan dat zij in de voorgaande periode van 12 maanden dader waren geweest van veel voorkomende criminaliteit. Zwartrijden wordt het meest genoemd: drie op de tien jongeren gaven aan dit eens of meer dan eens gedaan te hebben. Verder had zo'n 25 procent zich

schuldig gemaakt aan heling, diefstal op school of werk, prijsjes verwisselen, winkeldiefstal of fietsdiefstal. Twintig procent van de jongeren gaf zich over aan vandalisme, vooral opzettelijke vernielingen. Eén op de zes jongeren was betrokken bij geweldsdelicten, vooral openlijke vechtpartijen. Eén op de tien jongeren meldde het bezit van een wapen.

Psychisch en sociaal welzijn

Bij één op de vijf jongeren is er sprake van psychische ongezondheid. Bij 3% is er sprake van ernstige psychische ongezondheid. In vergelijking met 1999 is dit aandeel ongeveer gelijk gebleven.

Een ruime meerderheid van de jongeren geeft aan dat hun ouders voldoende tijd voor hen hebben (bij de 12-17-jarigen gestegen van 80% in 1999 naar 84% in 2003) en dat je met ze kunt praten over de dingen die je echt bezighouden (82% van de 10-11-jarigen en 72% van de 12-17-jarigen). Groepen, waarbij er relatief wat vaker sprake is van een mindere binding met thuis, zijn niet-westerse allochtone jongeren, jongeren in eenoudergezinnen en jongeren in aanpak- en attentiewijken. Met het toenemen van de leeftijd, neemt het aandeel jongeren af dat meestal met de ouders kan praten over de dingen die hen echt bezighouden. Voor 4% van de 10-11-jarigen geldt dat ze na schooltijd meestal alleen thuis zijn.

In vergelijking met 1999 geven iets meer 12-17-jarigen aan, dat ze in een eenoudergezin opgroeien (19% tegenover 17% in 1999). In aanpak- en attentiewijken maken relatief veel jongeren deel uit van een eenoudergezin (25% tegenover 14% van de jongeren in de andere wijken). Ook jongeren op het vmbo en mbo (24%) en allochtone jongeren (29%) groeien relatief vaak in een eenoudergezin op.

Fysieke gezondheid

Met de lichamelijke gezondheid van jongeren is het meestal goed gesteld. In vergelijking met 1999 is het aandeel 12-17-jarigen, dat de eigen gezondheid als matig of slecht beoordeelt, ongeveer gelijk gebleven met 4 procent. Bij de 10 en 11 jarigen ligt dit percentage lager, in 2003 op bijna 3 procent. Zeven procent van de volwassen vindt hun gezondheid vaker matig tot slecht dan jongeren (Gem. Nijmegen, juli 2004). Dit wil overigens niet zeggen dat jongeren gezond leven. Een groot deel van de jongeren voldoet niet aan de norm voor genoeg bewegen. Volgens de norm voor gezond bewegen zouden jongeren tot 18 jaar dagelijks minimaal een uur intensieve lichamelijke activiteit moeten verrichten. Voldoende bewegen verlaagt de kans op chronische ziekten en kan overgewicht verminderen. Landelijk gezien voldoet 19 procent van de 12-17-jarigen voldoet aan de norm. Dit is aanzienlijk minder dan voor mensen van 18 jaar en ouder, van wie ruim de helft de norm haalt. Enerzijds komt dit door de strengere norm die voor jongeren tot 18 jaar geldt, anderzijds zijn jongeren tot 18 jaar minder uren lichamelijk actief dan personen van 18 jaar en ouder. Jongens en meisjes tot 18 jaar besteden ongeveer tien uur per week minder tijd aan lichaamsbeweging dan personen van 18 jaar en ouder. Dit verschil komt vooral doordat jongeren minder tijd besteden aan huishoudelijk werk en activiteiten als wandelen, tuinieren en klussen (CBS, 2004). Ruim de helft van de Nijmeegse jongeren voldoet niet aan de nationale beweegnorm.

Onvoldoende bewegen en te veel eten kunnen leiden tot overgewicht. Overgewicht komt het meest voor bij ouderen. Toch is al zo'n 20 procent van de 20–24-jarigen te

dik en kampt 3 procent van de mannen en 6 procent van de vrouwen in deze leeftijd met ernstig overgewicht. Overgewicht gaat op latere leeftijd vaak gepaard met een verhoogde kans op hart- en vaatziekten, suikerziekte, rug- en gewrichtsklachten, hoge bloeddruk en psychosociale klachten. Landelijk gezien is het aantal kinderen met overgewicht de afgelopen twintig jaar verdubbeld; maar liefst één op de acht schoolkinderen is te zwaar en nog meer kinderen dreigen dit te worden. Dit is een zorgelijke ontwikkeling, mede doordat overgewicht in de adolescentie een belangrijke voorspeller van overgewicht op volwassen leeftijd is en belangrijke consequenties heeft. Overgewicht kan voor jongeren psychisch erg belastend zijn en op latere leeftijd ernstige gezondheidsproblemen opleveren. Er zijn momenteel geen aanwijzingen dat deze ontwikkelingen aan het veranderen zijn.

Leefstijl

Wat betreft de voeding valt vooral het beperkte gebruik van groente en fruit op. Van de jongeren eet 18% minder dan vijf keer per week groente en 45% minder dan vijf keer per week fruit.

Ruim de helft van de jongeren heeft in de afgelopen 4 weken alcohol gedronken. De meerderheid hiervan dronk minimaal 1 keer per week. In vergelijking met 1999 is het alcoholgebruik bij jongeren in het algemeen wat afgenomen. Daarentegen is er bij de 10 en 11-jarigen sprake van een toename.

Roken is een ongezonde gewoonte en verhoogt het risico van ziekten en voortijdige sterfte. Ongeveer 13 procent (10% dagelijks, 3% wekelijks) van de jongeren rookt regelmatig. In vergelijking met vier jaar geleden is het percentage rokende jongeren in Nijmegen gedaald van 19 procent naar 13 procent. Dit betreft vooral de afname in het aantal jongeren, dat zegt af en toe te roken. Het percentage dagelijkse rokers is ongeveer gelijk gebleven.

Twaalf procent van de jongeren heeft in de voorafgaande maand hasj of wiet gebruikt. In vergelijking met 1999 is het cannabis- en harddruggebruik onder jongeren ongeveer gelijk gebleven.

Het Trimbosinstituut heeft in 2004 de Nationale Drugmonitor gehouden. Daaruit blijkt dat steeds meer jongeren alcohol drinken. Het percentage jongeren dat in de laatste maand alcohol had gedronken is weliswaar ongeveer gelijk gebleven in vergelijking met 1999, maar het percentage jongeren dat ervaring heeft met alcohol steeg in die periode van 74 naar 85 procent. In 2003 had 68% van de 12-jarige meisjes al eens alcohol gedronken. In 1999 was dat nog 38%. De meeste zware drinkers (minstens zes glazen op 1 dag per week) bevinden zich onder mannen van 18-24 jaar. Het percentage actuele rokers onder scholieren daalde van 30% in 1996 naar 20% in 2003. Het cannabisgebruik daalde van 11% in 1996 naar 9% in 2003. Harddruggebruik onder jongeren blijft ongeveer gelijk (Van Laar e.a., 2004).

Participatie

Van de 12-17-jarige scholieren heeft 32% een bijbaantje (tegenover 33% in 1999). In het bijbaantje steekt men gemiddeld 7 uur per week (tegenover 8 uur in 1999). De verschillen zijn dus niet erg groot. Het besteedbare inkomen is wel met 25% toegenomen.

Een ruime meerderheid van de jongeren doet aan sport (81% van de 10-11-jarigen en 70% van de 12-17-jarigen); 69% van de 10-11-jarigen en 51% van de 12-17-

jarigen doet dat onder meer in clubverband. Deze cijfers zijn nagenoeg hetzelfde als in 1999, hoewel er een hele lichte daling is. Meisjes, vmbo-/mbo-ers en niet-westerse allochtone jongeren doen minder aan sport dan autochtone jongeren. Ook in de aanpak- en attentiewijken een relatief groot aandeel niet-sportende 12-17-jarigen (22 à 29% tegenover 17% in de andere wijken) en een relatief klein aandeel sportclubleden (37 à 49% tegenover 61% in de andere wijken). Sporten die door relatief veel jongeren beoefend worden zijn: voetbal, danssport, skaten/skeeleren en tennis. Opvallend is dat fitness, de populairste sport bij de volwassen Nijmegenaren, ook bij de 12-17-jarigen hoog scoort.

39% van de 12-17-jarigen is geen lid van een sport- of andere vereniging en volgt geen les in kunstzinnige activiteiten. Bij de 10-11-jarigen is dit aandeel een stuk kleiner (19%). Het aandeel jongeren, dat in de vrije tijd meer dan 1 keer per week in een boek leest, is afgenomen, hoewel het gebruik van de bibliotheek wel hoog is, namelijk rond de 90%. Het aandeel 12-17-jarigen, dat zich soms of vaak verveelt, is toegenomen.

Voorzieningen voor de jeugd

Een ruime meerderheid van de Nijmeegse jeugd is tevreden over de woonbuurt en vindt Nijmegen een fijne stad. Wel oordelen Nijmeegse jongeren wat minder vaak positief over hun woonbuurt dan jongeren elders uit de regio. Net als volwassenen wensen ook jongeren een schone en veilige buurt en stad. Jongeren in aanpakgebieden signaleren duidelijk vaker allerlei buurtproblemen en oordelen minder vaak positief over de woonbuurt dan de jongeren in de andere wijken.

Veel jongeren geven aan extra ontmoetingsplekken en activiteiten in de woonbuurt te willen. Zowel bij de 10-11-jarigen als bij de 12-17-jarigen hebben de meeste wensen te maken met sportmogelijkheden. Bij de 10-11-jarigen geldt dat nog sterker dan bij de 12-17-jarigen. De 10-11-jarigen hebben vooral behoefte aan trapveldjes, doelpalen, skatevoorzieningen, andere sportmogelijkheden en speelplekken. De 12-17-jarigen hebben eveneens deze behoeftes en daarnaast ook de behoefte aan uitgaansplekken voor jongeren beneden de 18 jaar, hangplekken en activiteiten in jongeren- en wijkcentra.

Financiële Trends

Op het jeugdbeleid zijn ook financiële trends van grote invloed. Een gemeente moet bij het voeren van beleid altijd rekening houden met de financiële situatie.

Door bezuinigingen moet de gemeente snijden in subsidies. Er is de neiging dan vaker te bezuinigen op de basisvoorzieningen van jeugdbeleid. De voorzieningen voor jongeren die geen overlast veroorzaken worden als minder dringend, dus ook minder belangrijk gezien. Deze jongeren zijn toch probleemarm en hebben geen voorziening nodig. Maar door voorzieningen weg te bezuinigen kunnen er problemen ontstaan. Als er niet genoeg te doen is voor jongeren, kunnen ze juist overlast gaan veroorzaken.

Inventarisatie programma samenlevingsopbouw

In dit hoofdstuk zal het thema samenlevingsopbouw worden beschreven. In de eerste paragraaf wordt ingegaan op de vraag was samenlevingsopbouw is. In de tweede paragraaf wordt beschreven wat de doelen zijn, gevolgd door een omschrijving van de productgroepen die worden onderscheiden binnen het programma samenlevingsopbouw in paragraaf drie. In paragraaf 4 zal worden ingegaan op de inventarisatie en de resultaten daarvan zullen worden samengevat in een aantal schema's.

Paragraaf 5 zal in het teken staan van trends die betrekking hebben op het programma samenlevingsopbouw. In paragraaf 6 zal een samenvatting volgen over de trends en de gevolgen van deze trends

Wat is samenlevingsopbouw?

Bij samenlevingsopbouw gaat het om ondersteuning van de participatie van burgers in de samenleving, zoals vrijwilligerswerk, activiteiten voor niet-werkenden en meer algemeen welzijnswerk (gem. Nijmegen, maart 2005) en het in stand houden van sociale verbanden. De gemeente wil de sociale samenhang in de stad bevorderen. 'Iedereen doet mee' is het motto van het sociaal beleid van Nijmegen. Het gaat bij dit programma om dat deel van de sociale infrastructuur in de stad, waardoor alle burgers zich uitgenodigd en gestimuleerd voelen om te participeren in de samenleving en waardoor sociale banden worden versterkt.

Doel van het thema samenlevingsopbouw

Het doel van dit programma is het bevorderen van de sociale samenhang. De gemeente Nijmegen hecht veel belang aan een goede sociale infrastructuur in de stad. Daarvoor is het van belang dat burgers zich uitgenodigd en gestimuleerd voelen om te participeren in de samenleving. Vanuit dat oogpunt wil de gemeente het aanbod mogelijk maken van een groot aantal producten op het gebied van samenlevingsopbouw. Hieronder vallen activiteiten gericht op burgers in de leeftijd van 18 tot 65 jaar (vrijwilligersbeleid, activiteiten niet-werkenden) en het welzijnswerk voor alle 0 tot 65-jarigen. Vraaggerichtheid, met name waar het gaat om de vraag van de burger, krijgt een grotere betekenis. De gemeente probeert om haar opdracht aan instellingen 'van onderop', dus aan de hand van input uit de wijken, op te laden.

De ambities van de gemeente Nijmegen zijn (Gem. Nijmegen, oktober 2004):

- het percentage Nijmegenaren dat niet tevreden is over contacten met andere mensen daalt van 14% in 2003 naar 12% in 2006;
- het percentage Nijmegenaren dat tevreden is over het sociale klimaat stijgt van 75% in 2003 naar 77,5% in 2007;
- de actieve deelname aan wijk- en buurtactiviteiten handhaaft zich op gemiddeld 26%;
- het aantal bezoekers in de wijkaccommodaties blijft in 2005 op het niveau van 2004 (750.000).

Omschrijving van de productgroepen

Onder Samenlevingsopbouw vallen verschillende soorten organisaties zoals de welzijnsorganisatie Tandem en belangenorganisaties als Unitas en Stichting Anders Actieven Dukenburg (STAAD). Bij het Vrijwilligerswerk zijn onder meer betrokken de Vrijwilligerscentrale en het aanbod van de gemeente voor een aanvullende vrijwilligersverzekering.

Kort samengevat zijn er dus 3 *productgroepen* te onderscheiden binnen het programma samenlevingsopbouw ter bevordering van de sociale samenhang:

- bewonersondersteuning
- participatie niet-werkenden
- vrijwilligersbeleid

Binnen deze productgroepen zijn een vijftal producten en een zevental deelproducten te onderscheiden. Tabel x.1 is een overzicht van het programma samenlevingsopbouw.

Tabel x.1: Overzicht programma samenlevingsopbouw

Productgroepen	Producten	Deelproducten
Bewonersondersteuning	Bewonersactiviteiten	Bewonersgroepen
	Tandem ondersteuning	Tandem ondersteuning
		Experimenten met wijkbestuur
Participatie niet-werkenden	Participatie en belangenbehartiging	Unitas
		StAAD
	Tandem sociale activering	Tandem sociale activering
Vrijwilligersbeleid	Facilitering vrijwilligerswerk	Vrijwilligerscentrale, VWC

Bewonersondersteuning

Overall in de stad vinden bewoners van wijken, buurten en straten elkaar, om samen activiteiten te organiseren, gezamenlijke belangen te behartigen en greep te krijgen op hun woonomgeving. De gemeente Nijmegen wil dergelijke initiatieven stimuleren, door financiële ondersteuning te bieden voor organisatiekosten en voor communicatie op wijkniveau.

In aanpakwijken creëert de gemeente extra mogelijkheden om bewoners en hun organisaties in staat te stellen hun eigen rol te spelen in de wijkaanpak. Voor professionele ondersteuning van bewonersorganisaties is beperkte capaciteit beschikbaar. Uitgangspunt is de zelfredzaamheid, zodat ondersteuning nooit een permanent karakter kan krijgen.

Doelen:

- minstens 80% van de Nijmegenaren krijgt regelmatig een wijkblad in de bus.
- 28% van de Nijmegenaren zet zich per jaar één of meerdere keren in voor wijkactiviteiten

- meer allochtonen betrekken bij algemene (wijk)activiteiten
- meer allochtone bezoekers in wijkaccommodaties

Producten:

- Bewonersactiviteiten; Diverse bewonersactiviteiten: belangenbehartiging, participatie, bevorderen sociale cohesie, verzorgen wijkbladen, etc. gericht op het brede welzijn in buurt of wijk. Wijkbladen worden door vrijwilligers gemaakt en in de eigen wijk verspreid. Behoudens Kwakkenberg en Industriegebieden verschijnen overal in Nijmegen regelmatig wijkbladen. Wijkbladen worden gewaardeerd. Ze worden redelijk goed gelezen (50% van de adressen) dan wel doorgebladerd (70%). Verder worden er jaarlijks gemiddeld 65 bewonersactiviteiten gesubsidieerd. Deze activiteiten dienen gericht te zijn op sociale cohesie tussen, belangenbehartiging voor en participatie van buurt- en wijkbewoners. Behoudens Kwakkenberg en Weezenhof zijn in andere wijken één of meerdere bewonersgroepen actief. De meeste (3/4) zijn actief in aanpak- en attentiewijken.
- Tandem ondersteuning; Uitgangspunt is dat bewonersgroepen zoveel mogelijk zelfstandig functioneren. Wel kunnen zij een beroep doen op begeleiding door Tandem gericht op ontwikkeling van de eigen kennis en vaardigheden en uitgaande van de eigen kwaliteitsbeleving van de buurt.

Participatie niet-werkenden

Participatie omvat meer dan deelname aan of toeleiding tot betaalde arbeid. Voor de gemeente is participatie ook een instrument dat bijdraagt aan ontmoeting, deelname aan sociale verbanden stimuleert en talenten helpt te benutten of verder te ontwikkelen. De gemeente stelt zichzelf tot doel een aanbod aan cursussen, voorlichting, ondersteuning en belangenbehartiging te faciliteren. Dit aanbod richt zich specifiek op burgers die werkloos of (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt zijn.

Toeleiding naar een betaalde baan behoort tot de mogelijkheden, maar is geen noodzakelijke voorwaarde.

Doelen:

- jaarlijks doen 1400 mensen minimaal aan één activiteit mee bij het aanbod van de instellingen Unitas en StAAD
- de deelnemers aan de aangeboden activiteiten hebben voor 80% een werkloosheids- (inclusief bijstand) of arbeidsongeschiktheidsuitkering

Producten:

- Participatie en belangenbehartiging; Het betreft subsidieverlening aan instellingen die zich bezighouden met belangenbehartiging en ontwikkeling van de doelgroep niet-werkenden.
- Tandem sociale activering; Tandem richt een deel van haar aanpak specifiek op klanten van de afdeling Sociale Zaken en Werk die een grote afstand hebben tot de arbeidsmarkt.

Vrijwilligersbeleid

Een gangbare definitie van het begrip vrijwilligerswerk is '...werk dat onverplicht wordt aangegaan, niet wordt betaald, plaatsvindt in georganiseerd verband en wordt verricht ten behoeve van de samenleving' (Van Dam e.a., 2005).

Vrijwilligerswerk is onmisbaar voor het goed doen functioneren van de samenleving. Door vrijwilligerswerk kan een scala aan activiteiten plaatsvinden dat anders niet of veel duurder doorgang zou kunnen vinden. Vrijwilligerswerk bevordert de sociale samenhang en brengt mensen met elkaar in contact. In tegenstelling tot arbeid in loondienst houdt de vrijwilliger zijn onafhankelijke positie ten aanzien van een organisatie, hetgeen van belang kan zijn voor de kwaliteit van de dienstverlening.

Om vraag en aanbod van vrijwilligerswerk bij elkaar te brengen en de kwaliteit van het werk te bevorderen, biedt de gemeente een aantal ondersteunende functies, zoals subsidiëring van de vrijwilligerscentrale en het aanbieden een vrijwilligersverzekering voor organisaties die (bijna) geheel uit vrijwilligers bestaan.

Doelen:

- 24% van de Nijmegenaren verricht vrijwilligerswerk.

Doelen t.a.v. de vrijwilligerscentrale:

- het bereik is jaarlijks 1100 Nijmegenaren

- 75 % daarvan heeft geen betaalde baan

- 85% van de gebruikers is tevreden over het aanbod door de ondersteunende functies

Producten:

- Vrijwilligerscentrale; Het betreft ondersteunende functies om het verrichten van vrijwilligerswerk te bevorderen en te vergemakkelijken.

Samenvatting programma Samenlevingsopbouw

In deze samenvatting komen de deelproducten aan de orde die behoren tot het programma samenlevingsopbouw. Het gaat dan om de volgende deelproducten: Bewonersactiviteiten, Tandem Ondersteuning, Experimenten met wijkbesturen, Unitas, STAAD, Tandem sociale activering en vrijwilligerscentrale.

Deelproduct Bewonersactiviteiten	
Gegevens	<i>Bewonersactiviteiten</i>
Doelstellingen	* minstens 80% van de Nijmegenaren krijgt regelmatig een wijkblad in de bus. * 28% van de Nijmegenaren zet zich per jaar één of meerdere keren in voor wijkactiviteiten * meer alloctonen betrekken bij algemene (wijk)activiteiten * meer alloctone bezoekers in wijkaccommodaties
Taken, activiteiten	Wijkbladen: Tenminste 6x per jaar een wijkblad uitgeven van minimaal 6 pagina's, met tenminste 65% wijkberichten. Bewonersactiviteiten zijn zeer divers: belangenbehartiging (verkeer, wonen, huren, woonomgeving), sociale cohesie, informatie (wijknieuws TV, Informatheek) en leefbaarheid.
Financieringsbronnen	ondersteuningssubsidie
Wettelijke regelingen	
Organisatie	vrijwillige organisatie gesubsidieerd wijkgericht
Gemeentelijke bijdrage	2004: € 161.836 2005: € 165.073
Fte's	
Normen	Niet aanwezig
Spreiding over de stad	70 bewonersgroepen en 10 wijkbladen
Omvang doelgroep	Totale Nijmeegse bevolking
Aantal gebruikers	
Schaalniveau	Wijkniveau
Basis- of plusvoorziening	Basisvoorziening

Deelproduct Tandem Ondersteuning	
Gegevens	<i>Tandem ondersteuning</i>
Doelstellingen	Ondersteuning van bewoners en jongeren in het verbeteren van de fysieke en sociale kwaliteit van de wijk. De ondersteuning is gericht op het betrekken van zoveel mogelijk bewoners, als 'vraagbaak' (wat willen jullie in de wijk) en als 'producent' (hoe maken we de wijk samen beter). Verder is deze gericht om de eigen potentie van de bewoners optimaal in te zetten en de samenwerking tussen de bewoners en in de wijk werkzame functionarissen te bevorderen. De ondersteuningsvormen moeten ook leiden tot grotere activiteiten en activiteiten voor speciale doelgroepen en een bijdrage leveren aan de sociale infrastructuur van de wijken.
Taken, activiteiten	Tandem ondersteunt op sociaal-organisatorisch, strategisch, inhoudelijk en voorwaardenscheppend vlak de bewoners. Het initiatief (voor activiteiten) ligt bij de bewoners.
Financieringsbronnen	Budgetsubsidie, deel GSB/GSO
Wettelijke regelingen	
Organisatie	professionele organisatie, gesubsidieerd en wijkgericht
Gemeentelijke bijdrage	2004: € 3.608.286 reguliere subsidie € 290.036 nader te verdelen 2005: € 1.781.795 reguliere subsidie (t/m juni) € 1.994.756 nader te verdelen
Fte's	
Normen	Niet aanwezig
Spreiding over de stad	Acht wijkfilialen
Omvang doelgroep	Bewoners in met name aanpak- en attentiegebieden, in mindere mate in preventiegebieden
Aantal gebruikers	
Schaalniveau	Wijkniveau
Basis- of plusvoorziening	Basisvoorziening

Deelproduct Unitas en StAAD		
Gegevens	<i>Unitas</i>	<i>StAAD</i>
Doelstellingen	Unitas is een vrijwilligersorganisatie van, voor en door werklozen die opkomt voor de belangen van werklozen en streeft naar de politieke en maatschappelijke emancipatie van werklozen. In de activiteiten biedt Unitas werklozen de mogelijkheid nieuwe sociale contacten op te doen, hun ideeën over werkloosheid uit te wisselen en hun krachten te bundelen, onder andere door het geven van advies en informatie over uitkeringen, het aanbieden van een gevarieerd cursuspakket, beïnvloeding van politiek en uitkeringsinstanties, het voeren van actie en het uitgeven van een krant.	StAAD behartigt de belangen van voornamelijk mensen met een minimum inkomen uit Dukenburg en omgeving door het organiseren van vormende en ontspannende activiteiten in de meest ruime zin en door een ontmoetingsplaats te zijn.
Taken, activiteiten	- Individuele en collectieve belangenbehartiging d.m.v. een aanbod van cursussen, voorlichting en ondersteuning. - 38 eenheden collectieve belangenbehartiging, 88 eenheden individuele belangenbehartiging, 16 eenheden informatieverschaffing, 80 eenheden cursussen.	- 40 cursussen, onder te verdelen in de categorieën talen, creatief, sport en spel, diversen met ± 520 deelnemers. - 2 inloopactiviteiten per jaar, 7 themabijeenkomsten per jaar en 2 workshops. - 40 vrijwilligers actief ten behoeve van cursussen en themabijeenkomsten. Activiteiten en cursussen zijn gericht op mensen met een laag inkomen.
Financieringsbronnen	Budgetsubsidie 2005	Budgetsubsidie 2005
Wettelijke regelingen	Wet Werk en Bijstand	
Organisatie	professionele organisatie, ondersteund door vrijwilligers centrale organisatie gesubsidieerde instelling	vrijwillige organisatie gesubsidieerde instelling voornamelijk wijkgericht
Gemeentelijke bijdrage	2004: € 111.635 € 18.000 2005: € 112.437	2004: € 39.115 2005: € 39.631
Fte's	4 beroepskrachten	
Normen	Niet aanwezig	Niet aanwezig
Spreiding over de stad	1 locatie	1 vestiging, in wijkcentrum Dukenburg
Omvang doelgroep	De doelgroep van Unitas bestaat uit werklozen, ongeacht het inkomen. Onder werklozen verstaat Unitas iedereen die geheel of grotendeels buiten het reguliere arbeidsproces staat en erop gericht is om aan het betaalde arbeidsproces deel te nemen of ertoe verplicht wordt. Mensen die buiten deze omschrijving vallen zijn niet automatisch van de activiteiten uitgesloten. Ook mensen met een gesubsidieerde baan en WAO'ers behoren tot de doelgroep van Unitas.	mensen met een laag (minimum) inkomen, met name uit Dukenburg, Lindenholt en Hatert.
Aantal gebruikers	2004: 784 deelnemers cursussen en 120 deelnemers eenmalige activiteiten, 205 adviezen uitgegeven.	ongeveer 500 cursisten en gemiddeld 50 cursisten per thema-middag.
Schaalniveau	Stadsniveau	Wijkniveau
Basis- of plusvoorziening	Plusvoorziening	Plusvoorziening

Deelproduct Tandem Sociale Activering	
Gegevens	<i>Tandem sociale activering</i>
Doelstellingen	Taaltraining: Een taaltraining in combinatie met training sociale en spelvaardigheden, gericht op het versterken van de rol van ouder/opvoeder in de Nederlandse samenleving. Dagbesteding: Een sociaal activeringstraject gericht op maatschappelijke participatie (vangnet), mogelijk als eerste stap naar werk (springplank). Vrijwilligerswerk: Een sociaal activeringstraject gericht op maatschappelijke participatie (vangnet), mogelijk als eerste stap naar werk (springplank), door middel van zowel persoonlijke als taakgerichte begeleiding.
Taken, activiteiten	Taaltraining: Themabijeenkomsten, spelletjesmiddagen en individuele begeleiding Dagbesteding: persoonlijke begeleiding van de deelnemer bij het vinden van geschikte activiteiten gedurende het hele traject (intake, uitvoering tot en met de nazorg) Vrijwilligerswerk: persoonlijke begeleiding van de deelnemer bij het vinden van vrijwilligerswerk gedurende het hele traject (intake, uitvoering tot en met de nazorg)
Financieringsbronnen	Deel van de budgetsubsidie aan Stichting Tandem
Wettelijke regelingen	
Organisatie	Taaltraining: Tandem is een professionele organisatie, dit project is centraal en gesubsidieerd. Dagbesteding: Tandem is een professionele organisatie, dit project is centraal maar is wel gericht op wijkgerichte activiteiten, en gesubsidieerd. Vrijwilligerswerk: Tandem is een professionele organisatie, dit project is centraal maar is wel gericht op wijkgerichte activiteiten, en gesubsidieerd.
Gemeentelijke bijdrage	2004: € 13.373 2005: € 13.414
Fte's	
Normen	Niet aanwezig
Spreiding over de stad	Acht wijkfilialen
Omvang doelgroep	* Taaltraining: Uitkeringsgerechtigden of partners van uitkeringsgerechtigden van allochtone afkomst met de zorg voor kinderen tot 8 jaar en met een slechte beheersing van de Nederlandse taal die mee gaan doen of willen gaan doen aan programma's als het programma Opstap, Spel aan Huis, Ouderbegeleiding en Ouder & Kindcentrum en die de volgende kenmerken hebben: - laag tot zeer laag taalniveau - laag opleidingsniveau - meervoudige problematiek ten aanzien van maatschappelijke participatie - bijkomend analfabeet in de eigen taal * Dagbesteding: Uitkeringsgerechtigden met of zonder arbeidsverplichting met een laag opleidingsniveau of een niet passende opleiding en laag taalniveau * Vrijwilligerswerk: Uitkeringsgerechtigden met of zonder arbeidsverplichting met een laag opleidingsniveau of een niet passende opleiding en laag taalniveau
Aantal gebruikers	Taaltraining: de bedoeling is 15 trajecten Dagbesteding: de bedoeling is 60 trajecten Vrijwilligerswerk: de bedoeling is 35 trajecten
Schaalniveau	Wijkniveau
Basis- of plusvoorziening	Plusvoorziening

Deelproduct Vrijwilligerscentrale	
Gegevens	<i>Vrijwilligerscentrale</i>
Doelstellingen	bevordering van: - bijdrage van de inwoners van Nijmegen en omgeving aan de leefbaarheid van de stad op vrijwillige basis en optimale benutting van vrijwilligerswerk als middel tot deelname aan maatschappelijk verkeer. Zo ontstaat meerwaarde voor de stad. - beschikking over kennis en kunde om vrijwilligers te kunnen binden door maatschappelijke organisaties - een stedelijk klimaat dat uitdaagt tot maatschappelijke participatie van bedrijven, gemeente en organisaties
Taken, activiteiten	Bemiddeling van 2.600 vrijwilligers en 200 organisaties (400 vacatures). De activiteiten vallen uiteen in bemiddelingsactiviteiten (1), contact met (vrijwilligers)organisaties (2) en promotie/activiteiten/projecten (3).
Financieringsbronnen	Budgetsubsidie 2005
Wettelijke regelingen	
Organisatie	professionele organisatie gesubsidieerde instelling centrale organisatie
Gemeentelijke bijdrage	2004: € 170.554 2005: € 171.677
Fte's	
Normen	Niet aanwezig
Spreiding over de stad	1 locatie
Omvang doelgroep	alle Nijmeegse vrijwilligers, ongeveer een kwart van de bevolking (ongeveer 40.000 personen)
Aantal gebruikers	Rond de 400 organisaties, bijna 5000 vrijwilligers (Jaarbeeld 2003 VWC)
Schaalniveau	Stadsniveau
Basis- of plusvoorziening	Basisvoorziening

Trends op het gebied van samenlevingsopbouw

Bevolkingssamenstelling en vergrijzing

In Nederland is er sprake van vergrijzing. In 2050 zal het aantal 65-plussers zijn verdubbeld van twee miljoen naar 4 miljoen. Dit heeft grote gevolgen voor alle aspecten van de maatschappij: de arbeidsmarkt, woningen, sociale zekerheid. Ouderen hebben andere behoeften dan jongere mensen, waar in de toekomst meer rekening mee moet gehouden gaan worden. Daarom is het zeer relevant om te kijken naar de trends voor Nijmegen op het gebied van vergrijzing.

Binnen de in omvang ongeveer gelijk blijvende Nijmeegse bevolking hebben zich de afgelopen 20 jaar toch grote veranderingen voorgedaan. Het is goed te zien hoe de grote geboortegeneraties 1945-1960 zich door de leeftijdscategorieën heen schuiven. Tussen 1981 en 1991 zorgden zij voor een flinke toename van de dertigers en veertigers. Tussen 1991 en 2001 begon vervolgens de omvang van de groep vijftigers toe te nemen. Verder valt op dat tussen 1981 en 1991 de groep tieners en twintigers zeer sterk is teruggelopen. Dat is het gevolg van de sterk dalende geboortecijfers in Nijmegen in de jaren '70. De ontwikkeling van de twintigers is, zeker procentueel gezien, wat minder heftig dan bij de tieners in de periode daaraan voorafgaand. Dat komt doordat in deze leeftijdsklasse de Nijmeegse daling van het

geboortecijfer wordt verzacht door de komst van jongeren die in Nijmegen een opleiding komen volgen.

Ook in de komende periode staan voor Nijmegen flinke veranderingen in bevolkingsopbouw te wachten die voor een belangrijk deel het gevolg zijn van de hiervoor al genoemde processen in het verleden, de naoorlogse babyboom en de sterke daling van de Nijmeegse geboorten in de jaren '70 (Gem. Nijmegen, november 2001).

De stijging van de oudste groepen (70-79, 80+) lijkt niet spectaculair. Toch kan deze voor het beleid van grote betekenis zijn. Relatief gezien is de groei van deze, vaak veel zorg en aandacht behoevende groep, wel behoorlijk. Zo stijgt het aantal 80+-ers de komende 15 jaar met bijna een kwart.

De groepen vijftigers en zestigers gaan sterk groeien. In de komende 15 jaar bevindt de naoorlogse babyboomgeneratie zich in deze leeftijdsklassen. Deze ontwikkeling is ook in heel Nederland waar te nemen.

De groep 30-ers daalt in omvang. Ook deze ontwikkeling is in heel Nederland terug te vinden en zelfs nog sterker dan in Nijmegen. Hier wordt de daling van deze groep verzacht door de bouw van de Waalsprong. Relatief veel 30-ers die in de oude verhoudingen de stad zouden verlaten om in de regio een woning te betrekken blijven nu in Nijmegen wonen.

De groep 20-ers neemt eerst licht in omvang af om daarna weer te gaan groeien. Ook deze ontwikkeling doet zich in heel Nederland voor. In Nijmegen is de groei na 2005 wel wat sterker dan gemiddeld omdat, door de aanwezigheid van opleidingsinstellingen deze leeftijdsklasse in Nijmegen geconcentreerd aanwezig is. Het aantal kinderen (zowel 0-9 als 10-19 jaar) in Nijmegen gaat geleidelijk aan toenemen.

Het aandeel ouderen varieert erg tussen de Nijmeegse wijken. In de nieuwbouw bij Oosterhout is slechts 2% van de bevolking ouder dan 60, in Hees 34%. Concentraties van 80+-ers zijn vooral te vinden in wijken met verpleeg- of verzorgingshuizen: Hunnerberg, Groenewoud, Brakkenstein en Hees.

De volgende cijfers mogen niet als exacte indicaties worden gehanteerd, maar de richting die de uitkomsten wijzen (welke wijken gaan sterk vergrijzen, welke niet) is zeker betrouwbaar. Naar ontwikkeling van de groep ouderen vallen er een aantal categorieën te onderscheiden:

Wijken waar het aantal ouderen stabiel blijft, of zelfs licht kan teruglopen zijn het Centrum, Galgenveld, St. Anna, Grootstal, Hatert, Brakkenstein, Hees, Neerbosch-Oost en Malvert. Het is echter niet juist om te zeggen dat de vergrijzing in deze wijken helemaal voorbij is. In een paar van deze wijken is wel sprake van voortgaande toename van vooral de groep ouderen die tot de categorie de 80+-ers worden gerekend. Dat geldt voor Grootstal en Hatert.

Wijken waar vooral de jongere ouderen (60-70 jaar) in aantal zullen toenemen zijn Kwakkenberg, Meijhorst, Lent en de Lindenholtse wijken ('t Acker, de Kamp en 't Broek)

In de wijken waar waarschijnlijk meer ouderen komen te wonen zou het verstandig zijn daar rekening mee te houden met het ontwikkelen van de toekomstige voorzieningenkaart in die wijken.

Het aandeel etnische groepen in Nijmegen is tussen 1995 en 2001 gestegen van 21% naar 24%. Een deel van de allochtonen is afkomstig uit westerse landen (9%) maar de meerderheid (14%) komt uit Turkije, Marokko, Suriname, de Antillen of van andere niet-westerse landen. In 2010 zullen de niet-westerse allochtonen 19% van de Nijmeegse bevolking uitmaken. Onder de niet-westerse Nijmegenaren zijn weinig ouderen en veel kinderen en jongeren. Waar gemiddeld 14% van alle Nijmegenaren een niet-westerse herkomst heeft geldt dat voor een kwart van de leeftijdsklasse tot 20 jaar. In 2010 zal het aandeel niet-westerse Nijmegenaren in de leeftijdscategorie 0-19 jaar zijn opgelopen tot rond de 30%.

Politieke participatie

Gemiddeld ligt het opkomstpercentage in Nijmegen bij gemeenteraadsverkiezingen op ruim 57%. De opkomst ligt doorgaans zo'n 15-20% lager dan die bij de Tweede Kamerverkiezing. Vooral in de tweede helft van de jaren '80 is er een daling geweest, daarna lijkt het opkomstniveau nagenoeg stabiel. In 1982 ging 59% naar de stembus, in 2002 was dat 52%. Er wordt echter twee keer met de dalende trend gebroken, in 1986 en in 1994. In beide genoemde jaren stijgt de opkomst. Bij de verkiezingen van de Tweede Kamer ligt het gemiddelde opkomstpercentage op 77,2%. Bij dit soort verkiezingen lijkt de opkomst stabiel. Alleen in 1986 ligt de opkomst hoger en in 1998 lager dan de gemiddelde opkomst.

Tussen de verschillende Nijmeegse wijken zijn wel forse verschillen met betrekking tot de opkomst. In Oud-Oost, Midden-Zuid en de Waalsprong gaan relatief veel mensen stemmen, in Oud-West en Lindenholt juist weinig.

Sociale omgeving

Nijmegenaren waarderen de stad positief (rapportcijfer 7,4), het stadscentrum vaak meer dan de eigen wijk. De waardering van de sfeer in de stad is stabiel op rapportcijfer 7,1 (Leenders, feb. 2005).

Ruim 86% van de Nijmegenaren vindt dat zij voldoende contact hebben met andere mensen. Ook andere indicatoren, zoals gebruikmaking cultuuraanbod, sportdeelname) wijzen op een grote mate van participatie van de bevolking (Gem. Nijmegen, april 2004a). Negen op de tien Nijmegenaren zeggen in 2001 meer dan eens per maand familie of vrienden te ontmoeten. Dat kan thuis gebeuren maar ook in de buurt of ergens anders. In 2003 ontmoet 84% minstens 1 keer per maand zijn of haar familie. Daarnaast ontmoet respectievelijk 65% en 91% zijn of haar burens en vrienden minstens 1 keer per maand. Ook blijkt dat tweederde vaak contact heeft met de eigen burens. Ook buiten de familie- en vriendenkring hebben mensen sociale contacten, zoals op het werk, bij verenigingen, op school, in de kerk, etc.

Er zijn echter ook groepen die aangeven dat ze vinden dat ze te weinig sociale contacten hebben. Eenzaamheid en sociaal isolement zijn in Nijmegen wel aanwezig (6%), maar wel in beperkte mate. Daarnaast geeft 8% van de inwoners van Nijmegen aan voldoende contacten te hebben, maar eigenlijk nog wel meer zouden willen hebben. De meest genoemde reden hierbij is een gebrek aan tijd. Dit verschijnsel komt voor bij alle bevolkingsgroepen, maar bij de allochtone inwoners meer dan

gemiddeld. De zelfredzaamheid ligt algemeen rond de 90%, alleen bij de groep 75+ is dit iets lager met 80%.

Ruim 80% zegt zich medeverantwoordelijk te voelen voor de leefbaarheid in de buurt. Dit uit zich voor een deel in (regelmatige) activiteiten. 24% van de Nijmegenaren doet aan vrijwilligerswerk, ongeveer de helft hiervan is vrijwilliger voor een (sport)club. Het aandeel vrijwilligers in Nijmegen is iets minder dan in 2001 (27%)

Driekwart van de Nijmegenaren vindt dat in hun buurt de bewoners op een prettige manier met elkaar omgaan. Het merendeel hiervan heeft vaak contact met hun eigen buren, maar toch vindt een minderheid van de bevolking dat zij in een gezellige buurt woont met veel saamhorigheid.

Er is een trend waar te nemen dat de opvattingen over de verhouding tussen allochtonen en autochtonen negatiever wordt. Het aantal inwoners van Nijmegen dat negatiever is gaan denken is veel groter dan het aantal inwoners dat juist positiever is gaan denken. Ongeveer eenderde van de Nijmegenaren is negatiever gaan denken, terwijl maar 15% positiever is gaan denken. Ook is het aantal mensen dat verwacht dat de verhouding negatiever zal worden groter dan het aantal dat denkt dat de verhouding zich positief zal ontwikkelen, zo'n 40% denkt dat de verhouding gaat verslechteren tegen slechts 20% die een verbetering van de verhouding verwacht. Opvallend is dat allochtonen deze ontwikkelingen positiever inschatten dan autochtonen

Er ontstaat volgens 40% van de volwassenen sociale afstand tussen jongeren en volwassenen; deze afstand neemt toe.

Verhoudingen tussen verschillende culturen

De signalen over de spanningen tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen zijn niet eenduidig (Leenders, feb. 2005). Landelijke incidenten en media hebben ook hun weerslag op de lokale gevoelens. In 2003 rapporteerde 8% van de Nijmegenaren, dat het samenleven van autochtonen en allochtonen in de buurt slecht gaat. Integratie en participatie van allochtone bewoners is verschillend per stadsdeel. In wijken waar veel allochtonen wonen, vindt 18% van de bewoners, dat het samenleven tussen autochtonen en allochtonen in de buurt slecht gaat. Ruim 40% van de Nijmegenaren verwacht echter dat de verhouding tussen autochtoon en allochtoon de komende jaren zal gaan verslechteren en ook is ruim 30% negatiever gaan denken over de verhouding tussen allochtonen en autochtonen in de samenleving. Toenemende complexiteit van sociale vraagstukken vraagt om nieuwe ordening van sociaal beleid.

Er zijn echter ook positieve punten te noemen. In wijken waar veel allochtonen wonen, kan ruim 40% van de Nijmegenaren positieve kanten van de aanwezigheid van allochtonen, zoals andere culturen leren kennen, aardige mensen en kleurrijke winkels. De contacten tussen de culturen blijken echter wel vaak oppervlakkig en ook leven de verschillende gemeenschappen voornamelijk naast elkaar.

Contacten tussen etniciteiten

Meer dan driekwart van de Nijmegenaren (79%) geeft aan dat de aanwezigheid van inwoners uit andere landen dan Nederland gevolgen heeft voor hun contacten. Ze geven aan wel eens contact te hebben met mensen die van oorsprong uit een ander land komen of die een andere cultuur hebben dan zichzelf. Dit niveau is ongeveer gelijk aan dat van 1996. In 2001 gaf nog 86% van de Nijmegenaren aan wel eens een praatje te maken met mensen met een andere culturele achtergrond.

In 2003 had 58% van de Nijmeegse bevolking vrijwel dagelijks of enkele malen per week contact met mensen van een andere etnische groep, daarnaast had bijna 30% enkele keren per maand contacten. De contacten vonden vooral plaats op het werk (47%) thuis (31%) en op straat (13%) (Gem. Nijmegen, oktober 2003). De contacten worden door bijna alle Nijmegenaren (98%) ervaren als (zeer) goed of normaal en slechts twee procent zegt de contacten slecht te waarderen.

Het blijkt dat niet-westerse allochtonen vaker contact hebben met mensen van een andere etniciteit dan Nederlanders en westerse allochtonen. Marokkanen hebben het meeste contact met andere culturen (98%), gevolgd door Turken (94%), Surinamers (92%) en Antillianen (83%). Nederlanders (77%) en westerse allochtonen (78%) blijven hier wel wat bij achter.

In het algemeen blijkt dat het bij de bedoelde interculturele contacten vooral gaat om contacten tussen Nederlanders, Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen (Gem. Nijmegen, oktober 2003). Er is een aantal verschillen op te merken in de onderlinge contacten tussen de verschillende bevolkingsgroepen.

Van de Nijmegenaren met een Nederlandse achtergrond heeft 54% contact met Turken en 40% met Marokkanen. In mindere mate hebben ze contacten met Surinamers (18%) en Antillianen (13%). Nijmegenaren met een Turkse etniciteit hebben vooral contact met Nederlanders (68%) en Marokkanen (58%) en wat minder met Surinamers (24%) en Antillianen (11%). Een ongeveer gelijke verdeling is ook te zien bij de Marokkaanse Nijmegenaren, namelijk 76% heeft contact met Nederlanders, 59% met Turken, 17% met Surinamers en slechts 9% met Antillianen. Surinamers in Nijmegen hebben de meeste contacten met Nederlanders (76%). Met Turken en Antillianen hebben ze minder contact (beide 42%) gevolgd door de contacten met Marokkanen (39%). De Antilliaanse Nijmegenaren ten slotte hebben vooral contacten met Marokkanen (51%) en Surinamers (40%) en minder met Nederlanders (34%) en Turken (35%).

Vrijwilligerswerk

Er is algemeen gezien een toenemende vraag naar vrijwilligerswerk. Zo worden op scholen meer leesouders en ouderleden van commissies gevraagd, is er door de vergrijzing en lange wachtlijsten meer vraag naar onbetaalde arbeid in de hulpverlening, en leidt het groeiend aantal sport- en vrijetijdsclubs tot een toenemende vraag naar vrijwilligers.

Aan de vraagzijde van de vrijwillige/onbetaalde arbeidsmarkt dienen zich ook meerdere partijen aan: professionele organisaties, belangen- en zelforganisaties, kerkelijke en levensbeschouwelijke organisaties, lokale en regionale vrijwilligersorganisaties (v.d. Pennen, juni 2003).

Veranderingen in de samenleving hebben onmiskenbaar invloed op het vrijwilligerswerk. De motivatie verschuift grofweg van (collectieve) plicht naar

(individuele) eigenbaat en zelfgenoegen. Er meldt zich een nieuw type vrijwilliger: de kort-verband-vrijwilliger. De 'nieuwe' vrijwilliger oriënteert zich meer op waarden als zelfontplooiing, solidariteit, vrijheid en milieu.

Vrijwilligerswerk is echter ook van nut voor degenen die het verrichten. Met het uitvoeren van maatschappelijk zinvolle activiteiten worden erkenning en waardering verkregen, sociale contacten opgedaan en wordt er een zekere structurering aan het dagelijkse leven geboden.

Ook in Nijmegen zijn veel vrijwilligers actief. Ongeveer een kwart (24%) van de Nijmeegse bevolking is actief als vrijwilliger (Gem. Nijmegen, april 2004a). Dit is iets lager dan in 2001 toen 27% van de Nijmegenaren vrijwilligerswerk deed. De meeste Nijmeegse vrijwilligers zijn terug te vinden in sport- en andere clubs. Andere soorten vrijwilligerswerk die relatief veel voorkomen zijn activiteiten op scholen, voor de kerk en voor ouderen.

De mate waarin Nijmegenaren deelnemen aan vrijwilligeractiviteiten varieert:

- jongeren zijn wat minder actief, van hen doet 19% aan vrijwilligerswerk;
- allochtonen doen minder vrijwilligerswerk: 14%;
- bewoners van de Waalsprong doen relatief het meeste vrijwilligerswerk: 33%.

In het algemeen kan gezegd worden dat het vrijwilligerswerk relatief intensief is. Van de Nijmeegse vrijwilligers is 70% minimaal enkele malen per maand bezig met deze activiteiten. Voor de overige 30% gaat het om minder frequente activiteiten.

De eerder beschreven bevolkingstrends hebben ook hun invloed op het vrijwilligerswerk. Immers, het aantal ouderen blijkt toe te nemen en hierdoor neemt de vraag naar onbetaalde arbeid in de hulpverlening toe. Anderzijds kan het toenemende aantal ouderen, dat met pensioen gaat, leiden tot een toename van het aantal vrijwilligers, aangezien deze mensen meer tijd te besteden krijgen nu ze gestopt zijn met werken.

Deze ontwikkeling betekent dat het mogelijk is, dat er in de nabije toekomst vaker een beroep zal worden gedaan op de vrijwilligerscentrale, zowel aan de vraag- als aan de aanbodzijde.

Conclusies/aanbevelingen

Dit onderzoek had als doel de bestaande sociale voorzieningen in kaart te brengen. Om dit te bereiken waren er een viertal uitgangspunten opgesteld voor dit onderzoek:

1. een inzichtelijk overzicht van de huidige voorzieningenkaart met betrekking tot sociale infrastructuur.
2. een beknopte schets van ontwikkelingen, die van invloed kunnen zijn op de toekomstige voorzieningenkaart.
3. een normering voor het maken van een gewenste spreiding van voorzieningen in Nijmegen
4. conclusies over bijvoorbeeld opvallende zaken en gewenste vervolgaanpak.

De uiteindelijke doelstelling was de volgende:

Inzicht verkrijgen in de huidige sociale infrastructuur van Nijmegen en de ontwikkeling ervan in de komende vijf jaar, ten einde aan te kunnen geven hoe de maatschappelijke voorzieningenkaart van Nijmegen eruit ziet en waar aanpak gewenst is in het kader van het te ontwikkelen sociaal lokaal beleid.

Deze doelstelling viel in het onderzoek uiteen in twee onderdelen met ieder een eigen onderzoeksvraag, namelijk enerzijds over het beschrijven van de huidige voorzieningenkaart en anderzijds over het beschrijven van trends:

Welke maatschappelijke voorzieningen zijn thans aanwezig in de stad Nijmegen?

Aangezien dit onderzoek een pilot is, zijn er binnen het totaal van de maatschappelijke voorzieningen twee beleidsthema's geïnterpreteerd, namelijk Integraal Jeugdbeleid en Samenlevingsopbouw. Om een compleet beeld te krijgen van de voorzieningen, was het noodzakelijk om naar een aanzienlijke hoeveelheid gegevens te kijken. Vervolgens zijn de geïnterpreteerde gegevens in een overzichtelijk schema gezet. We hebben geprobeerd een zo compleet mogelijk beeld te geven van alle voorzieningen, maar over enkele punten was helaas weinig informatie te vinden. Er blijkt dat op het gebied van normen relatief weinig harde gegevens bekend zijn, vooral op het gebied van Welzijnsbeleid. Het is daarom thans nog niet mogelijk om na te gaan in welke mate de sociale infrastructuur voldoet aan de normen. Over de spreiding is op dit moment ook nog te weinig bekend om een uitspraak over te doen.

Welke maatschappelijke ontwikkelingen kunnen van invloed zijn op de toekomstige voorzieningenkaart van Nijmegen in de komende 5 jaar?

De bedoeling van deze vraag was een beeld te krijgen voor de toekomstige situatie op het gebied van maatschappelijke ontwikkelingen in Nijmegen. Aan de hand trends op diverse relevante terreinen is getracht te voorspellen hoe de toekomstige maatschappelijke situatie in Nijmegen eruit komt te zien en welke invloed dit heeft op de toekomstige voorzieningenkaart. Het bleek dat er een aantal ingrijpende veranderingen in de maatschappelijke situatie plaatsvinden of gaan plaatsvinden: de vergrijzing en het toenemende aandeel (jongere) allochtonen. Het is nu zaak voor de gemeente om in te springen op deze maatschappelijke ontwikkelingen zodat juist in de toekomst de voorzieningen op een voldoende hoog peil blijven.

Aanbevelingen
bekijken voorzieningen op wijkniveau
Wat moet er veranderen?

Literatuur

Bestuur & Management Consultants (BMC), *De som der delen; de voorzieningenkaart van Arnhem*, Leusden, november 2004.

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), *De Nederlandse samenleving 2004; Sociale trends*, Den Haag, 2004.

Dam, C. L. Van, Wiebes, P. E., *Aandacht voor welzijn; inhoud, omvang en betekenis van de welzijnssector*, Sociaal en Cultureel Planbureau/ NIZW., maart 2005.

Gemeente Breda, *Sociaal Breda in beeld; Nota Sociale Infrastructuur*, Dienst Sociale zaken, Arbeidsmarktbeleid en Welzijn, Breda, oktober 2003.

Gemeente Nijmegen, Afdeling Onderzoek & Statistiek, *Demografische verkenningen 2001; De Nijmeegse bevolking in de toekomst*, Nijmegen, November 2001.

Gemeente Nijmegen, Afdeling Onderzoek & Statistiek, *Stadsmonitor; Multiculturele samenleving*, Nijmegen, oktober 2003.

Gemeente Nijmegen, Afdeling Onderzoek & Statistiek, *Stads- en wijkmonitor 2003; deel Stad*, Nijmegen, april 2004a.

Gemeente Nijmegen, Afdeling Onderzoek & Statistiek, *Stads- en wijkmonitor 2003; deel Wijk*, Nijmegen, april 2004b.

Gemeente Nijmegen, Afdeling Onderzoek & Statistiek, *Jeugdmonitor 2003; samenvatting en conclusies*, Nijmegen, juli 2004.

Gemeente Nijmegen, Afdeling Onderzoek & Statistiek, GGD Regio Nijmegen, *Beknopte gecombineerde samenvatting van Jeugdmonitor en E-MOVO*, Nijmegen, september 2004.

Gemeente Nijmegen, *Stadsbegroting 2005-2008, deel 1*, Nijmegen, oktober 2004.

Gemeente Nijmegen, Afdeling Onderzoek & Statistiek, *Evaluatie Nijmeegs integraal jeugdbeleid; periode 2001-2004*, Nijmegen, november 2004a.

Gemeente Nijmegen, *Verdelingsvoorstel Subsidies 2005 Directie Inwoners*, Nijmegen, november 2004b.

Gemeente Nijmegen, *Strategisch kader Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO)*, Nijmegen, maart 2005 (voorstel).

Gemeentelijke Rekenkamer Nijmegen, *Onderzoek Tandem November 2003*, Nijmegen, november 2003.

Gilsing, R., Pennen, T. van der, Turkenburg, M., Veldheer, V., *Onderzoek naar lokaal sociaal beleid*, nr. 58, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, juli 1999.

Gouweleeuw, J. & Harmsen, C., *Allochtonen aan het werk*, Centraal Bureau voor de Statistiek, 2004.

Laar, M.W. van, Cruts, A.A.N., Verdurmen, J.E.E., Ooyen, M.M.J. van (Red.), *Nationale Drug Monitor; Jaarbericht 2004*, Trimbos-instituut, Utrecht, 2004.

Leenders, D., Documentstudie omgevingsontwikkelingen DIW, concept versie 2, strategie, Nijmegen, februari 2005.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Directie Jeugdbeleid, *Informatiebrochure Wet op de Jeugdzorg*, 's-Gravenhage, januari 2005.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Directie Sociaal Beleid, *Sturen op doelen, faciliteren op instrumenten; Beleidskader ten behoeve van gemeenten ter ondersteuning van lokaal sociaal beleid*, Rijswijk, januari 1998.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en Ministerie van Justitie, *Landelijk beleidskader jeugdzorg 2005 tot en met 2008*, 's-Gravenhage, september 2004.

Pennen, T. van der, *Ontwikkeling in het lokaal vrijwilligersbeleid: Het internationaal jaar voor de vrijwilligers; een jaar later*, Werkdocument 94, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, juni 2003.

Penninx, C., *Generatiebewust beleid in de buurt*, 'Zorg + Welzijn' nr 5, 22 maart 2000

Wittebrood, K. & Keuzenkamp, S., *Rapportage Jeugd 2000: Trajecten van jongeren naar zelfstandigheid*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, december 2000.

Internet

<http://www.antenna.nl/unitas/>

<http://www.nijmegen.nl/Actueel/persberichten/persberichtenarchief/2004/september/persbericht2109044.asp?ComponentID=41866&SourcePageID=31295#1>

<http://www.staad.nl/index.htm>

<http://www.vrijwilligerswerkregionaal.nl/nijmegen/home>